

Эхэ хайхан нютагаа эд хамта мандуулаа!

БУРЯАД ҮНЭН

1921 оной
декабрийн 21-нээ
гарана

Бүгд
арадай
газетэ

1996
СЕНТЯБРИЙН
14

Намарай дунда улаагшан
тахя барын 2
СУББОТО
гарагай 7
№176 (19516)
Газетын сэн
Хэлсээтэ.

Углөөдэр - Ой модоной хүдэлмэрилэгшын үдэр

Мүнөөдэрэй
шухала
асуудал

НЭРГЭЭХЭ, ХАРУУХАЛХА УЯЛГАТАЙБДИ

Нарата Буряад ороноймнай дэбисхэрэй 27
миллион гектарынь үргэлжэ ой модоор
хүдэлмэрилэгшэ. Энэ гүрэн түрын ямаршые засагһаа
хүдэлмэрилэгшэ хамгаалагдажа байһан бултанаймнай,
байлг гээшэ.

Гэхтэй хамта энэ жэлэй хабар - зунай хагсуу
бада 1330-аад түймэр республика соомнай болоо
хүдэлмэрилэгшэ. Тийгэжэ 82 гектар ой модон
хүдэлмэрилэгшэ дайруулагдаа. Тэрэ тоодо 30 мянган
гектарынь узуураараа дүрэгжэ халаа. Модоной
хүдэлмэрилэгшэ дамжаһан түймэрһөө аймшагтай аюул
байхаб? Үрдигдэхгүйгөөр, холуур самсаал
техникэ болон олон хүнэй хабалгалтайгаар
хүдэлмэрилэгшэ гээшэ.

Хүн мүнгэн хангай хомор, хүшэр хүндэ саг
хүдэлмэрилэгшэ гүрэн түрымнай улсайд хэлсэбшье,
байһан сагайнтаа эрхээр машина, техникээр
хүдэлмэрилэгшэ гэжэ хэлэмээр. Мүнөө үедэ
хүдэлмэрилэгшэ паркые үргэдхэбэл таатай гэжэ
хэлдэгдэгдэ.

Түймэрэй хүжэржэ байха үедэ үдэрэй 26
хүдэлмэрилэгшэ хүдэлмэрилэгшэ. Энэмнай мандал
хүдэлмэрилэгшэ зугаа болоһониинь гайхалгүй. Нэгэ
хүдэлмэрилэгшэ туршада нийдхүүхэдэ 5-6 миллион
хүдэлмэрилэгшэ "хорожорхино" ха юм. Гэхтэй хамта
хүдэлмэрилэгшэ ади ашаржа, мэргэжэлтэ түймэр
хүдэлмэрилэгшэ саг соонь абаашажа үрдэггүй
хүдэлмэрилэгшэ үшөө ехэ гарзада орохо байна ха

хүдэлмэрилэгшэ түймэр унтарааһанһаа нэргылжэ
хүдэлмэрилэгшэ хэзээшье ашагтай байдаг гээшэ. Хабар
хүдэлмэрилэгшэ түлөөгүйдэтнай самолёт үгэхгүйбди
хүдэлмэрилэгшэ нутагаймнай авиапредприятитай залд гүүлээд
хүдэлмэрилэгшэ. Һүүдэнь үгээс ойлголсожо, хэн хэндэ
хүдэлмэрилэгшэ үгээрлэн сагта ажаллаабди гэжэ
хүдэлмэрилэгшэ.

Эзэл хороо бусалмаар, гайхамаар, гэлэмээр
хүдэлмэрилэгшэ гэхэдэ, эдэ гараһан түймэрэй 86
хүдэлмэрилэгшэ хүнүүд табина. Зарим ушарта
хүдэлмэрилэгшэ ханааар дүргэһэн ушарнууд үзэгдэнэ.
Хүдэлмэрилэгшэ хэрэгһын прокуратура болон
хүдэлмэрилэгшэ байнхай.

Хүдэлмэрилэгшэ олошорхоншье гайхалгүй. Түрүү
хүдэлмэрилэгшэ хаагдажа, зоной ажалгүй
хүдэлмэрилэгшэ байһан сагта алим жэмс, загана, нугаһа
хүдэлмэрилэгшэ, ханаадагүй заха холын газарнуудта
хүдэлмэрилэгшэ ошоно. Дууһатараа унтардаггүй харини
хүдэлмэрилэгшэ асарагаһан сигаретэ татана, гал хүлөө
хүдэлмэрилэгшэ.

Ой соо галаа нэргылт! гэжэ хануулаха манай
хүдэлмэрилэгшэ олодо мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлүүдэй
хүдэлмэрилэгшэ уялга болоно.

Хүдэлмэрилэгшэ тайга хамгаалаха талаар уласхоорондын
хүдэлмэрилэгшэ илажа, ТАСИС проектын бүридэлдэ

орожо, замбуулинай онгосонуудаар ойгоо
харууһуулаха аргатай болохо хүдэлмэрилэгшэ хэгдэжэ
байнхай. Финляндийн, Шведийн эрдэмтэ-
экспертнүүд ой модоноймнай байдал шэнжэлжэ,
Европын гүрэнүүдэй хэмжээндэ байна гэжэ үндэр
сэгнэлтэ үгөө. Тийгэжэ спутник болон
компьютернуудай холбоо байгуулагда зорюулажа,
12 миллиард түхэригэй уласхоорондын жасаһаа
бусаалтагүй туһаламжа манда үгтэхөөр
хараалагдаана.

Бидэ һүүлэй жэлнүүдтэ хүдэлмэрилэгшэдөө
үсөөлөөгүйбди. Кадрнуудайнгаа эрдэм мэдээс,
шадабарийн дээшлүүлхын тула саг үргэлжэ
оролдогдоби.

Улаан-Үдэдэ оршодог туршалгын-жэшээтэ
Аршаанай лесхозой бааза дээрэ Сибирь болон
Алас-Дурнын ой модоной хүдэлмэрилэгшэдэй
мэргэжэлээ дээшлүүлдэг Дивногорскийн
институдай филиал нээгдэнхэй юм. Тэндэ харын
туршада юрын леснигышье, директоршые зэргэ
хуралсажа, харини гүрэнүүдэй, Россин болон
өөһэднүүдэ түрүү дүршэлнүүдые шудалха зуураа
бэе махабадаа тамиржуулдаг.

Тэндэ нюур хараад багша сэгнэлтэ табидаггүй.
Хоёр гэхэн гү, али муу сэгнэлтэ абаһан
хүдэлмэрилэгшэ эзэлжэ байһан ажалһаа
сүлөөлэгдэдэг. Даб дээрэ 3 иимэ ушар манда бии.
3-ые абабал, салингын, мүн тушаалыншые
доошлуулагдаана. 4-ые абаһан хүн өөрынгөө
хууриинэ лаб эзэлжэ эрхэтэй. Эрхим сэгнэлтэдэ
хүртэбэлнь, тушаалын дээшлүүлхэ аргашье үгы
наань, нэмэлтэ хэдэгбди. Иимэ болохоорнь
амархынгаа хажуугаар хүн бүхэн ехэл
оролдосотойгоор хуралсадаг гээшэ. Мүн залуу
халааниин бэлдэхэ талаар ехэ анхрал
хандуулнабди. Манай ажахыннуудай зууршалаар,
жэшээлхэдэ, леснигүүдэй үхибүүд городой
үхибүүдхэ муушагышье сэгнэлтэтэй хаа, ой
модоной-промышленна колледждо оруулагдадаг.
Тийгэжэ өөһэднэ династиие, ой модоной ажалда
үнэхөөрөө хүдэлжэ хүнүүдые бэлдэнэ гээшэбди.
Тээдшье мүнөө сагта эрхимээр хураашье хаа,
городойнгоо гэрһээ холо ошожо шадахагүй зон
манда ямар туһа хэхэб даа.

Эдэ хургуулинуудта мүнгэн хангаар туһалдагбди.
Саашадаашье туһалха, хүдэлмэрилэгшэдэйнгөө
мэргэжэл дээшлүүлхэ хэрэгтэ зөөри
гамнахагүйбди. Россин бюджетһээ гадуур мүнгэ
олохо 9 ондоо арга боломжо манда бии юм.

Зарим зон манай министерствын үүргые буруу
ойлгожо, намаржа, модооо хари гүрэн руу
хуададажа, мүнгэ оложо байһанай тухайгаар
ханадаг. 1993 онһоо хойшо лесник гартаа хүхэ
барихааа болонхой юм.

Гол үүргэмнай хүтэлбэрилгэ, ой модооо
нэргэлгэ, хинан харууһалалга болоно. Бидэ модо
хэрэглэдэг ажахыннуудта участок заажа үгөөд,
отолонгынь хинан шалгадагбди. Технологиин
гуримай эбдэгдэ наань, яла ашадагбди. Ялын
хахадын манда, ой модоной ажахыда ородог юм.

Залуу мододын үлөөжэ, отолон талмайгаа
сэбэрлэн абаһан предприятия бага мүнгэ
гаргашалха гэхэ гү, олзотохо ушартай юм. Тэдэ
үлөөһэн залуу мододын ургахадаа, манай дахин
тариһанда орходоо гарзагүйгөөр ойн нэргэхэ
бшуу. Энэ хараада абтадаг гээшэ.

Ой тайгынгаа баялгыгэ зүбөөр эдлэхэ шухала.
Манай республикада жэл бүхэндэ 5 миллион
кубометр модо ой тайгада гарзагүйгөөр отолон
арга боломжо бии. Гэхтэй хамта оройдоол 2
миллион тухай кубометр ашаглагдадаг юм. Саг
соогоо ашаглагдаагүй модод хатаха, унахадаа
хожомоо тон аюултай болоно бшуу.

Байгааһингаа баялиг зүбөөр харууһалха,
ашаглаха гэшэ гансашье манай бэшэ, эрхэтэн
бүхэнэй уялга.

А. ГОЛОУШКИН,
Буряад Республикын ой модоной
ажахын министр.

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ПРЕЗИДЕНТДЭ ФТИЗИАТРНУУДАЙ НЭЭМЭЛ БЭШЭГ

Хүндэтэ Леонид Васильевич!
"Фтизиатрия" гэхэн
республиканска территориальная
медицинскэ нэгдэлэй коллектив
республикада туберкулёзтой
тэмсэлэй албанда шахардуу
байдал тохёолдоо гэжэ танда
мэдээсэна. Мүнгэгүйһөө
уламжалан, үбшэнтэниин
тубдиспансертэ байлгажа
аргалха шадалгүй болонхойбди.
Харин байгша оной 8 харын
туршада туберкулёз үбшэнтэй
зоной тоо үнгэрһэн жэлэйхидэ
орходоо 38,2 процент дээшлээ
гэхэ гү, али 6776 үбшэнтэн
тоологдоно.

1996 оной сентябрийн 6-най
байдалаар "Фтизиатрия" РТМО-
до үгтэхэ ёһотой 5 миллиард 340
миллион түхэриг, тэрэ тоодо
үбшэнтэниин хоолуулаха 800
миллион түхэриг,
медикаментнүүдтэ хэрэгтэй 405
миллион, ажахын гаргашанууд -
1 миллиард 300 миллион түхэриг
мүнгэн ороогүй. Гадна
тубдиспансертэй
хүдэлмэрилэгшэдтэ үгтэхэ
ёһотой салин хүлһэн - хамта
дээрэ 1 миллиард 700 миллион
түхэриг мүнгэн үгтэнэгүй.
Бензингүй дээрэһээ
үбшэнтэниин зөөхэ машина

зогсоогдохо туйлдаа хүрэнхэй.

"Буряткоммунэнерго" 465
миллион 113 мянган түхэриг үри
шэритэйбди, түлөөгүй хаа, зайн
галгүй үлэхэбди. "Бурводканал"
нэгдэлдэ 82 миллион түхэриг
үритэй байһанһаа уламжалан,
уһаар хангаданагүйбди,
хүдэлмэрилэгшэднай
колонкоһоо хүнэгөөр уһа зөөнэ.
Үнинэй заһабарилга хэгдээгүй
байшанда үбшэнтэдые аргалха,
хойноһоонь харууһалха арга
боломжогүйл даа.

Сентябрийн 10-да 216
үбшэнтэниин, тон аюултай
халдабарита түхэлэй
туберкулёзтой хүнүүдые
стационарһаа гаргаха баатай
болообди. Хэрбээ сентябрийн
16 болотор мүнгэнэй
хомологдоогүй хаа, үлһэн 226
хүндэ үбшэнтэниин, тэрэ тоодо
197 хүүгэдые, мүн хүдөөгэй 1215
үбшэнтэниин (430-ниинь хүүгэд)
баһал гэртэнь ябуулаха баатай
болохобди.

"Фтизиатрия" РТМО мүнгэ
хомологын асуудалые дары
түргэн шийдэхэ хыетнай гуйна.

1996 оной сентябрийн 12.

Хамтын суглаан дээрэ
баталагдан абтаа.

Россин Федерациин Буддын шажантанай түб захиргаанай түрүүлэгшэ хамба лама Д. АЮШЕЕВТЭ, Ивалгын дасанай шэрээтэ лама Д.-Н. СОДНОМДОРЖИЕВТА

Ивалгын "Даши Чойнхорлинг" дасанай мүнделһөөр 50 жэлэй
ойтой дашарамдуулан, Таниие, буддын шажанай Ном хургаалда
шүгэдэг бүхы хүнүүдые үнэн зүрхэнһөө амаршалнаб.

Манай оройной мүнөө үеын оюун бодолой нэргэлтэдэ буддын
шажанай хүндэтэй хуурияа эзэлжэ байһаниинь лабтай.

Саашадаашье буддын шажантан манай арадай сэдхэлдэ энэрэл
нигүүлэхэлэй, үнэн зүб байдалай ёһо гуримуудые нэбтэрүүлгэдэ
туһа хүргэхэ гэжэ батаар этигэнэб.

Хамагай эрхимые, манай арадуудые оюун сэдхэлэйн талаар
нэргээн мандуулаха гэхэн хайн хайхан ажал ябуулгадатнай
амжалтануудые хүсэнэб.

Буряад Республикын Президент-Правительствын Түрүүлэгшэ
А.В. ПОТАПОВ.

ИВАЛГЫН ДАСАНАЙ НАЙНДЭР

Сентябрийн 15-да Ивалгын дасанай 50 жэлэй ойдо
зорюулагдаһан хурал тусдасанда болохо. Һүүлээрнь дасанай
найр. Үдэшын 17 сагта Буряад драмын театрта баярай
суглаан, концерт.

Үглөөдэр - Ой модоной хүдэлмэрилэгшын үдэр

Фоторепортаж

АЖАЛЫНЬ УРАГШАТАЙ

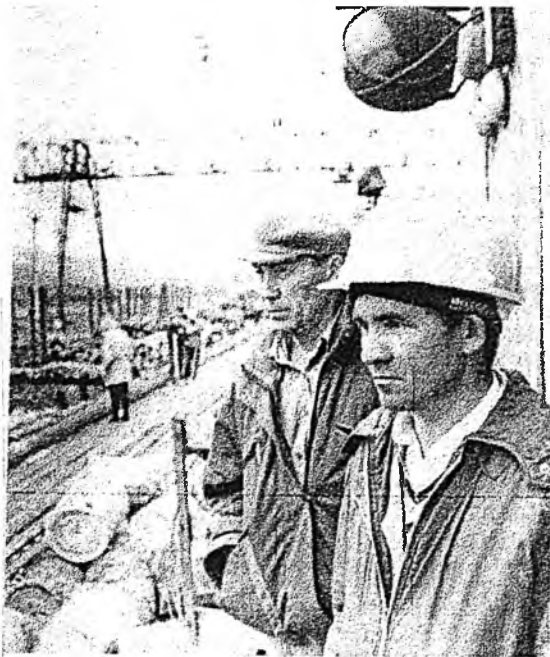
Прибайкалийн аймагай Ильинка хуурин халуун аршаанаараа, санатори, профилактори гэхэшэлэн олон эмнэлгын газарнуудаараа холуур саагуур суурханхай гээшэ. Нээрээшье, үзэсхэлэн найхан байгаалитай, ногоон тужаар, ургамал, модоор хүрээлэнхэй газар юм.

Эндэхи хуурин зоноо ажалаар хангажа байхан эгээл ехэ предприятинь хаамал түхэлэй акционернэ "Селенгалес" бүлгэм болоно. Энэ гол предприятинь Сэлэнгэ мүнэнэй эрьедэ оршодог тула бааржаар модон Баргажанай болон бусад леспромхозууднаа асарагдажа болбосоруулагдадаг.

Баргажанай бар тайгада ургахан гүрбэгэр ута нархадые хүндэ ашаанай автомашинануудаар Сэлэнгын эрьедэ асархадань, хүсэтэ кран томо "набараараа" бажуун абажа, тусхай түхээрэлгэ-шугамда абаашана. Тэбэрижэ хүрэхгүй бүдүүн нарханай узуур циркуляр-хюрөөгэй эршэ доро таһаран унана. Үзүүр, узуурынь танихаар бэшэ, карандаш шэнги болоһон модод хубарилдан, шпалануудые бүтээдэг цех тээшэ шугам холжорон ошоно.

Модоной үзүүр, узуурынь таһалан, тайран шанаржуулдаг цехэйн хүдэлмэритэй танилсажа байнабди. Эндэ хоёр томодхогдоһон бригада ээлжэлэн хүдэлнэ. Нэгэ бригадынь республика соогоо нилээд суутай болоһон механик Георгий Иннокентьевич Перов, хоёрдохиёнь дүршэл ехэтэй мастер Нина Максимовна Белоусова хүтэлбэрилнэ.

Эдэ хүдэлмэришэдэй гараар сүүдхын

туршада 600 кубометр тухай модон ашаглалгада ороно. 120-ёод хүдэлмэришэд хоёр халаанда хүдэлнэ. Акционернэ бүлгэмэй ахмад экономист Людмила Николаевна Анфилоговагай хэлэхээр, август нарада 18,8 мянган кубометр модон бэлдэхгдээ.

Эндэхээ тон найн шанартай шпала, модон Япон болон Хитад гэхэшэлэн хари гүрэнүүдтэ эльгээгдэжэ, валюта болодогынь мэдээжэ. Гэхэтэй хамта олзын хэрэг эрхилэгшэд болон элдэб янзын акционернэ бүлгэмүүд энэ талаар олзо тухайгаа хэлэжэ үгэсэгүй болонхой ааб даа. Энэсье удаа:

- Коммерческэ нгоуса мэдэхээс ханаа хаа, Улаан-Үдэ хотодо хуудар ноёдһоо нураарайт, - гээд Буряад уласай нониной сурбалжалагшын олон асуудалда ахмад экономист харюусаагүй.

- Урдань юунэй түлөө хүдэлхээс, ямар салин абахаяа эли мэдэдэг хэмди. Мүнөө ажал хэхэнээ бэшэ хүдэлмэришэдэй мэдэхэ юумэн бага болоо, - гэжэ нэгэ хүдэлмэришэнийнь хэлээ нэн.

Шпалануудаа Эрхүүгэй Зима хотодо шанаржуулгада эльгээдэг юм ха. Акционернэ "Селенгалес" бүлгэмэйхид модоёо Россин элдэб хотонуудта эльгээжэ, дизелин тоһо, түлшэ абадагбди гэжэ хүдэлмэрилэгшэдэнь хөөрэнэ.

- Николай Васильевич Челмачевһоо асуугаа наатнай, олон юумэ мэдэхэ. Предприятиимнай тарна цехые эмхидхэн, эндэхи бүхы мэргэжэлые түгэс шудалһан хүн. Мүнөө мастераар хүдэлдэг, - гэжэ участогай начальник Виктор Петрович Верхотуров хөөрөө бэлэй.

Т. НИМБУЕВ.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: ажалай түрүүшүүл механик Г. Перов, гагнууршан В. Юрков, электрик Н. Баландин, сортировщик П. Шишкин; модо тайрадаг шугам-түхээрэлгэ; строповщик С. Старцев, кранда хүдэлдэг А. Красников.

Ц. ЦЫРЕНЖАПОВАЙ фото.

НАНАНАЙНЬ ХЭРЭГ

Гүрэнэй үндэр шагналаар, Россин Федерацийн Правительствын Хүндэлэлэй грамотаар механизациинтай таһагай начальни Лыгдунов шагнагдаа гэхэн баярта мэдээсэл-телеграмма Гүрэнэй Дүүмын депутат С.И. Найчукова Буряад Республикын ой модоной ажыхын министерствэдэ хаяхан эльгээгээ нэн.

Пётр Намсараевичай бүхы наһанинь машинатай, механизациин холбоотой байхан гэшэ. Юуб гэхэдэ, тэрэ юрын хүдөөгэй айдас түрэнэн, эсэгэн тракторно-тарьян ажалай бригадираар хүдэлжэ байхан. Гэбэшье тэрэ эхэ, эсэгээс ханахагүй, жэлтэй болоо байхадань лэ тэдэнэ наһа барашанан юм. Гэхэтэй хамта эсэгэнь дүршэл хүбүүнэйн шуһан соо үлэжэшье болоо.

Тэрэ үедэ зоной байдал хүнгэн байгаагүй. Эсэгэ ороноо хамтаа Агуухэ дайнай, мүн тэрэнэй удаахишье хандарһан байдаг хүргээн бодхоолгын жэлнүүдые ханана ёһотойт. Бишыхан Петр хүбүүн 14 наһатайдаа Хяагтын аймагай Ехэ Нугын колхозой принципчик боложо, ажалайнгаа намтар эхилһэн юм. Тэрэнь дүршэлтэй, оролдосотой байһынь анхарһан аха нүхэрнь трактор жолоодожо хургаа. Удаань бээ даһан тракторист боложо, ХТ түхэлэй мөөртэй тракторта, гэнжэтэ. НАТИ түхэлэй тракторта "Сталинец-6" түхэлэй комбайндашье хүдэлһэн намтартай.

Уран шадабаритай, ухаалиг хүбүүн ажал хэхынгээ хажуугаа эрдэмээ дээшлүүлхэ саг олодог байгаа. Уялгата албая хэхэ сагайгаа ерэхэдэ, ЗИЛ-157 түхэлэй томо машинын жолоонгон боложо "газ-агаар" шэглэлтэй хүрөөтэ зэбсэг, ракетэнуудые зөөлгэдэ мэргэжэлтэй сэрэгшэ болоо.

Армийнгаа алба дүүргэһэнэй удаа Улаан-Үдэдэ түбхинэжэ, хуура ажыхын институтай механизациин факультеттэ хуралсаха хүсэлтэ нэн. Гэбэшье хамта түрэлхидэй туһаламжагүйгөөр хуралсаха хүшэр нааб даа.

Гэхэтэй хамта хүндэ өөрын аза талаан гэжэ байдаг гэшэ. Ой модоной ажыхын управлениин начальни Юрий Николаевич Лопатинтай танилсаһанаа Пётр Намсараевич үндэрөөр сэгнэжэ. Тэрэл жолоошоноор хүдэлжэ байгаад, институтта заочноор хуралса даурдахан, туһалһан юм.

Хоёрдохи курсада хуралсажа байхадань, шэнээр эмхидхэгдэжэ Ивалгын ой модоной ажыхыда механикаар хүдэлхынь дурадхалда залуу хүбүүн "хамсыгаа шуун" хүдэлжэ, элдэб шэнэ оньһотой техникэ эрхимээр шудалжа эхилээ. Пётр Намсараевичай хабаадалгатайгаар Ивалгын райондо (Тарбагатайһаа холо бэлт) халхинһаа тарьяалан халхалха модон зурууд таригдахан юм. Тэрэньһээ гадна модо үйлдбэрилдэг томо цех ажыхыда барилдаа.

1971 ондо институттаа дүүргэхэдэнь Мухар-Шэбэрэй аймагай Суулгын совхозой ахмад инженер-механикаар эльгээбэ. Удаа-барилга-хабаралгын управлениин начальнигаар, "Забайкальск" нэгдэлэй материально-техническэ хангалгын баазын ахын инженерээр хүдэлөө.

Ой модоной ажыхын министр Назар Ермилович Медведев 1980 ондо Пётр Намсараевиче министрствын техникческэ талы хүтэлбэрилхынь дурадхалһан юм. Эгээл эрхим наһанайнгаа, эгээл найхан ханамжануудайнгаа ой модоной ажыхытай холбоотой талы Пётр Намсараевич дуратайгаар зүбшөөгөө гэжэ тэмдэглэе. Мүнөөшье энэл таһагтаа хүдэлһэн зандаа.

Наһанайнгаа амаралтада гаратарнь дүүрэн хоёр жэл үлэжэ. Хэды хүшэр хүндэ байдалда хүмүүжэбэшье, Пётр Намсараевич ханамжалан хоорэхэ найн юумэнүүд, найн хүнүүд - эгээ түрүүшын тракторист Хазит Нуртиновичһаа эхилээд олон даа.

Пётр Намсараевич Бүхэсоюзна арадай ажыхын туйлаалтанууды выставкэдэ хоёрдахин хабаадаа, олон янзын урмашуулгада хүртэл байха. Мүнөөшье Россин Федерацийн Правительствын грамотаар амжалтань тэмдэглэгдэхэн гэшэ.

Ажабайдалайнгаа хүшэр зам хани нүхэр Полян Бадмажаповнатаа эб хамта дабаа. Гурбан үхибүүдэйнгээ "гарьен" ганзагада, хүлэнь дүрөөдэ" хүргөө. 27 жэлэй туршада ой модоной ажыхыда хүдэлөө. Иймэл даа Пётр Намсараевич Лыгдунов наһанайнь ябадал.

Мэргэжэлтэ хайндэрөөртнай, гүрэн түрын ехэ шагналаартай Пётр Намсараевич, Таниие амаршалнам.

В. АНТРОПОВ

ой модоной туршалгын станцийн директор

ШАГНАЛ

Хүдөө ажыхыда үни, удаан саг соо амжалтатайгаар хүдэлмэрилһэнэйнь түлөө Буряад Республикын Президент 1996 оной августын 28-най Зарлигаар Баргажанай аймагай хүдөө ажыхын управлениин начальни **Гонгаров Валерий Гонгарович** Буряад Республикын Хүндэлэлэй грамотаар шагнаба.

Олон жэлнүүдэй туршада амжалтатайгаар хүдэлмэрилһэнэйнь түлөө Буряад Республикын Президент 1996 оной августын 28-най Зарлигаар "Бурятэнергын" хүдэлмэрилэгшэдые Буряад Республикын Хүндэлэлэй грамотаар шагнаба гэбэл:

Бабанская Лариса Викторовна - "Бурятэнерго" гэжэ нээмэл түхэлэй акционернэ бүлгэмэй Улаан-Үдын 1-дэхи ТЭЦ-эй үйлдбэрилэгшэ-техническэ таһагай инженер.

Бурштейн Андрей Анатольевич - "Бурятэнерго" гэжэ нээмэл түхэлэй акционернэ бүлгэмэй Улаан-Үдын 1-дэхи ТЭЦ-эй түлшын-транспортна цехэй бүлгэмэй мастер.

Мошковский Константин Владимирович - "Бурятэнерго" гэжэ нээмэл түхэлэй акционернэ бүлгэмэй Улаан-Үдын 1-дэхи ТЭЦ-эй котельнэ цехэй начальни.

Полянский Сергей Сергеевич - "Бурятэнерго" гэжэ нээмэл түхэлэй акционернэ бүлгэмэй Улаан-Үдын 1-дэхи ТЭЦ-эй түлшын-транспортна цехэй халаанай мастер.

Яковлев Владимир Тимофеевич - "Бурятэнерго" гэжэ нээмэл түхэлэй акционернэ бүлгэмэй Улаан-Үдын 1-дэхи ТЭЦ-эй турбинна цехэй начальни.

Республикын хүдөө ажыхыда үни удаан саг соо аша үрэтэйгөөр хүдэлмэрилһэнэйнь түлөө, түрэнөөр 60 наһа гүйсэһэнэйнь дашарамдуулан, Буряад Республикын Арадай Хуралай Советта тогтоолоор **Седов** Юрий Павлович Буряад Республикын Арадай Хуралай Хүндэлэлэй грамотаар шагнагдаба.

АХИРХАН гуурхатай (харангаашаа бэлсэх), тэрэл тухай гэдтэртэй редакциин ажалаар буряад ороной олон нутагуудаар ябахадаа, элдэблн хүнүүдтэй уулзадаг, ярилдаг бэлэйбди. Гэднээрэй дунда тэнюун дэлгэр абари зантай, хошон енгүү, хүхюу зугаатайшье үг хүүртэй, үгышье наа, ёнорхуу, ноёрхуушье, юрэдөөл, оорын заншалтай, ажалтай, оорын шэнжэ шарайтай — иимэ ондо ондоо хүнүүд дайралдагыншье эли. Гол голый нохойшье ондо ондоогоор хусдагддаг юм гэжэ буряад зон хэлсэдэг

бээ.

Иигэжэ ябахадаа, гуурханай үзүүртэ торолдожо үлэн, мүн зарим ушаралта үйлэ хэрэгүүд мартагдахагүйгөөр хадугадаг байгаа. Үдэр хоногууд тууга туугаһаар "Буряад үнэн" газетэ 75-даху жэлээ эрьелдүүлжэ ябана. Энэ үдэрые угтуулан эдэ бүгэдэниие яриха бодомжо түрбэ. Мүн энэ хугасаа соо олон үеын гуурхашад редакцида хүдэлхэниинь ойлгосотой. Эднээрэйшье хэлэхэ юмэн байхал бээ гэжэ ханагана.

ХОЁР НҮХЭД

Олон жэл үнгэрөө даа. Нэгтэ Улаан-Удын судна бүтээлгын заводой партийна организациин секретарь Е. Н. Корягинатай сугтаа Москва нийдээ хэмди. Тиигэжэ ябахадаа, аэропорт дээршье, замдаашье ярилдаа дэлгээн болоо нааб даа. Евгения Николаевна амаралтадаа гараад ябаа. Партийна албатад тусгаар хангамжатай, хаанашье ошожо амарха аргатай ябадаг улад хэмнай даа. Ниислэлдэ бууха газар тухай ярилдахадаа:

- Дүү хурьгэнэйдөө буудагби, - гэбэ нүхэрни. Энэнһээ уламжалан, Евгения Николаевна нэгэ нямэ ушаралта ябадал тухай хөөрөө хэн.

Хоёр унаган нүхэд ябаһан та. Нэгэниинь Тюменскэ областдо зооветеринарна институтдай ректорээр түдгэлдэ Василий Никитович Сорокин гэжэ нэрэтэй түдгэлтэн. Холын хойто зүгтэ уудаг хадаа Хара далайда амархашаа ниислэл хото шидэжэ ербэ. Самолёдоо буумсаараа нүхэртөө зонходохо гэжэ шиидэбэ.

Тэрнэ ямар хүн байгааб гэхэд, мүнөөхи Евгения Николаевнагай, дүү басаганай нүхэр - Михаил Васильевич Никитин гэжэ нэрэтэй хүн. Энэ хүн хадаа түрэнэй гадаадын худалдаа наймаанай зургаануудта ажалладаг, Венгридэ үлхөөнэй үдэтэндэ хүдэлжэ байһан энэл зургаанай үлхөөлэлгэдэ, ажаллажа байһанаа бусаһан байгаа.

- Михай, бишни наал буубаби, - гэбэ Тюмениин нүхэр. Телефонорхэдэ хэдэн үг андалдаба. Газар ахмадһаа дуугаржа байнаб, олон үгын үриггүй, үдэрэй 14 сагта танайда уулзуужамди гэжэ хөөрөлдөөгөө дүүргэбэ.

Хоёр нүхэдэй утаһаар ярилдаһанай үлхээр 30-40 минутын үнгэрхэн хойно Никитинтэнэй байрада телефон хангирба. Гэрэй эзэн тубка абаба.

- Та Василий Никитович Сорокин гэдэг танилтай гүт? гэжэ телефондогшо хүн асууба. - Милициин районой таһаһаа хэлэнбди, - гэбэ.

- Биил даа, - гэжэ Михаил Васильевич харюусаба. - Тиигэ наа, удангүй милициин Сокольниковска таһагта ерэгтй, - гээд, тубка табигаржиба.

Үг, мүнөө наа хөөрөлдөө

«Буряад үнэнэй» 75 жэлэй ойдо

ГУУРХАНАЙ ҮЗҮҮРТЭХИ МҮРНҮҮД

(Корреспондентын дэбтэрһээ)

хамнайбди, энээн зуура юун болошохо ёһотойб гэжэ бодоод, М. В. Никитин тэрэл милициин зургаанда хонходоод, мэгдүүгээр асуухадань:

- Танилтай телефоной автомат соо бүхы документүүдээ, ехэ мүнгээ орхёод ябашоол, - гэжэ милициин зургаанһаань харюусаба.

М. В. Никитин бүришье гайхашаба: "Үгы, мэнэ наа телефоноор хоорөлдөө хамнайбди. Автомат соо... Яажа ябаа гэшэб!" Түргэн бушуу хубсалаад, милициин зургаан худар гүйлгэбэ. Бүхы документүүдэнь харахадань, үнэхөөрөө нүхэрэйн лэ байба. Үшөө гурбан мянган түхэриг байлсаба. Тэрэ сагта энэмнай олиггүй ехэ зөөри байгаа.

Тюмениин нүхэрэйн дүү басаган Катерина ниислэлэй нэгэ шэнэ райондо хуудаг байгаа. М. В. Никитин тэндэн гүйлгэжэ ошобо. Ороходонь, нүхэрын амгалан хүн налайжа, сай уужа нууба.

- Василь, ши үни ерээд нууна гүш? - гэжэ нүхэрын асууба.

- наал ороод нуунаб, юун болооб? - Ши юундэ гүйлгэжэ ерээбши гэхэн нюдөөр урдаһаань хараад байба.

- Нүхэр-аа, шимни ямаршьегүй аабзаш, энэ монсогоршни, - гээд, толгой руунь нүхэрын зааба. - Юрэдөө, бүхы юумэншни бэсдэ байна гэшэ гү даа? - гэжэ нэмбэ.

Тархи руугаа заалгахдаа, Василий Никитович мэгдүүгээр хармаанаа уудалба.

- Документүүднй үгы! - гээд шарайнь гансата барайшаба. Нүхэрэйнгөө нюур хараадхиба.

- Үшөө юушни үгыб?

- Мүнгэн байхагүй!

- Тиигээл наа, энэ дороо ябая, - гэбэ Михаил Васильевич.

Хоёр нүхэд абяа шэмээгүйгөөр ниислэлэй автобус, метрогоор нилээд удаан ябаба. Василий Никитович абяа

шэмээгүйгөөр нүхэрөө шарайшална, адаглана. "Хойноһоомни ерээд, Михай абяагүйл ябана. Энэ нэгэл ушартай ха", - гэжэ ханагаа бага заһана.

Милициин зургаанда хоёр нүхэд хубаряад оробо. Залуу милиционер стол сооһоо документүүдые гаргаад:

- Эдэ танай гү? - гэжэ асууба.

- Тиимэ даа, - гэжэ Василий Никитович харюусаба.

Документүүдэйн фото-зураг сасуулжа шалгаад, эзэндэн эдэ бүгэдыень бусаба. Энээнэйн түлөө хоёр залуу милиционерүүдтэ 300-300 түхэриг харбайхадань, тэдэн нюур нюураа харалсаад, маргаад байба. Тиихэдэн:

- Абагты, абагты, - гэбэ. Таанадта ехэ баярые хүргэнэм, бузар нобшо уршагта үйлэ хэрэгһээ намайе аршалба гэшэлта, - гэжэ Тюмениин айлшан хэлбэ.

Иигэжэ хоёр нүхэд ханаагаа амаржа, ан-бун гээд саашаа алхажэ ябатараа:

- Юрэдөө шиниимни толгой юунһээб даа - хатуу унданһаа гү... али сэбэр эхэнэрһээ... эрьелдэшэнги ниидээ хаш даа, - гэжэ Михайлыншье шоглобо.

- Хаял даа, тиимэ юумэн болодог лэ ха юм, - гэбэ Тюмениин нүхэр.

“АНХАНАЙ БУРУУ АЛХАМ”

- Анханһаа харгыгаа алдахадаа, хүн наһаараа зобохо гэшэнь зүб даа, шүдхэрые! Би тиигэжэ төөрижэ ябагдай нэгэнби, - гээд, маанадтай сугтаа хүдэлдэг нэгэ нүхэрнай толгойгоо ханжуулаад, сэдхэлээ гажараад, доройтошоод нууба. Юун болооб гэхэдэ, урда үдэрын тэрэ хүн газетээ уншажа гаргаха ээлжээгээ (дежүүлээд) дүүргэһэн байгаа. Тээд тэрэ номертонь алдуу гараад, шууян болоол нааб даа. Юрэдөө, мүртэйгөөр бэшэдэгшье бэшэ

аад лэ...

- Юун шадабаригүй аад, зобохо ябанаб гэхэ юумэн байба гэшэб, яһалал хайнаар бэшэһэн байгша ха юмта, үшөө юун хэрэгтэйб, - гэбэб.

- Үгы даа, анханда доктор лэ болохо гэжэ бодоог хүн хэм, тэрэнээл дүүргэжэ шадаагүйб, - гэжэ харюусаба. - Дайнай үлхээр институтта ороошод, жэшэнь, Жалсараев, мүнөө врач болоод лэ ябагша даа. Минии

Хойноһоомнай нэхүүл эльгээхгүй юм аа гү... гэжэ зосоом ороно. Дайнай боложо байһан иимэ хатуу үедэ хүдэлжэ байһан ажалаа хаяад, гэр тээшээ зорижо ябагдана... Түмэр харгысэбэрлэжэ байха гэхэн зон аад...

- Иигэһээр ябатарнай нютаг руумнай дуулгаһан байгаа, гэртэмнайшье хүргэнгүй аймагай центрһээ армида эльгээгээ наань, яахабиди, - гээд нүхэрни

харгы урагшагүй аад лэ, дайнай үлхээр намайе буряад редакцида оруулжархиханинь энэ иигэжэ ябагдана ха юм.

- Юумэн гэшэшни анханһаа бууруутахашаа ханахадань, тиимэл юм ха юм даа, - гээд тэрэ хүн ханаанда абтаад нууна. - Нургуулида нурахадаашье, муубэшэ хэм. Наймадхи класс бүри хайнаар дүүргээд байтарни, хаанаһаа Доржын Найдантанай ганса хүбүүе олоһон юумэ агшаб, баряад ФЗО-до эльгээжэрхёо агша хэн.

Дайнай эхилхэн үбэл хэн. ФЗО дүүргэһэн, түмэр харгы заһабарилха мэргэжэлтэй болоһон Байгал далайн эрьедэ үбэлэй хүйтэндэ ябанаб. Халхи шуурган эшхэрнэ. Байгал далай ууртай шэрүүн. Үшөө зогсоодүй аад, хүйтэн халхияа гансал маанад тээшэ - түмэр харгын "амгаланни" сахигшад тээшэ бултыень тууһан шэнгээр хайраха дээ... Баруун, зүүн тээшээ шэглэхэн түмэр замай составууд зай забһаргүй үнгэржэл байха. Сэрэгэй хэрэгсэлнүүд юм нааб даа.

Һүнийн харанхы. Рельс тоншоод үзэнэм. Далай тээһээ хоол зэнхэгэр хүйтэн байха юм. Зосоом олон янзын бодол түрэнэ. Арбан найматайб. Сэрэгэй албанда, фронтдо ошохо саг ойртохонь. Эндэхи военкоматда бүридхэлтэйб. Эндэһээмни сэхэ армида абаа наань, эжы, баабайтаяа уулзажа шадахагүй болоноб. Бусаха хэн гүб, али үгы гү - хэн мэдэбэ. Ямар нэгэн аргаар тэдэнэйнгээ нюурыень хаража, нэгэ хайса садатараа эдээлээд, армида ошодог наа...

Үбэлэй хүйтэн. Гэртээ бодожо ошоё гэжэ нүхэр хүбүүнтээ хэлсэбэбди. Хүйтэн жабарые угтан, таһа хайруулан - хайруулан гэшхэлдэнэбди. Арбан найматай боложо ябаһануудбди. Эжы, баабайнарайнгаа хайхан шарайе хараад, армида мордохо хүсэлэнтэйнүүдбди.

мини нюур хараба. Бодолгото болоном.

Бээрэжэ, дааража, арай шамай республикынгаа түб хото хүрэжэ ерэбэбди. Гэр хүрэтэрнай үшөө гурбан зуугаад модо болохо. Декабрь нарын хүйтэн хүнийе гамнаха хэн быдаа. Харгыгаа үргэлжэлүүлхэ хэрэгтэй. Ах, хүйтэн дээ. Газаршье хорожо үгэнэгүй. Харгынгаа сэхые хараад, Бууралтаар сэхэ дабахаар зоринобди. Хүйтэн... Гэдэһэн бузараар үдэнэ дээ... Алхалалданабди.

Иигээд лэ энэ үгүүлэл таһалдаһана. Сэнхир бэхээр бэшэгдэһэн хууданууд саарһан нобшо соомни байгаа. Бодоходо, Цыван-Доржи Найданович Дугаровай уншажа гаргаһан газетэдэн (дежурлээ гэгшэбди) алдуу гараад, урмаа хухаржа, зосоонь муудаад, тэрэнэ багтаажа ядаһандаа гэмэрһыень һүүлдэн тэмдэглэжэ абаһан байжа болооб. Уншааш, уншааш, хэдэн удаа шалгахаш, тиһэн мүртэшни алдуу гарашаһан лэ байха. Гэмтэйш, зэмэлүүлхэш, бээ үмөөрхын аргагүй. Иимэ юумэнэй болоходонь, нээрээшье, шүдхэрөөшье хэжэ ябагдана гэшэб даа гэхысэ гуниглаха саг болохо даа.

"Буряад үнэн" газетын редакцида бэшэгэй, олонитэтэй холбоо байгуулха таһагыс даагшаар олон жэлдэ хүдэлхэн, дайнаа бусаһанай удаа Ц.Д. Дугаров Яруунынгаа аймагай газетын редактораар ажаллаһан, элитэ гуурхашан үнийнэй болонги хүн ааб даа. Тэрэ холын шэрүүн үбэл хоёр хүбүүдэй бодхуултажа, Байгал далайн эрьедэ аяар Яруунаа зориһон сагын тухайлаха, 1942 оной эсэс байлтай. Тиин Ц.Д. Н. Дугаров энээн тухайдаа өөрөөшье бэшэхэ байгаа бээ, дайнда ябаһан тухайдаа хэдэ хэдэн дурдалга бэшэжэ, газетэдэ гаргуулаа нааб даа.

Д. ЖУГДУРОВА.

(Үргэлжэлэлын хожом гарха).

ТОЛЫ

Базарович хөөрэдэг.

1944 он. Сталинградтахи тулалдаанай түлэг бушаганажа байхан үе. 18-тайхан Дамби-Нима Дымбрылов Яруунын сэрэгэй комиссариадһаа дуудалга абаад, контородо орожо:

- Би армида абтахамни. Үглөөгүүр маанадые ябуулхань, - гэжэрхөд, Маарагтада байхан гэртэхиндээ хүрэхээс хазар морёор сэхэ хойшоо гүйлгэшөө хэн ха. Эжыдээ харгын хүнэлэ юу хээ түхээрүүлээд, үрээл үгыень хадуугаад, Нархата хүргүүлээ хааб даа.

- Яруунын нютаг бүриһөө суглархан хүбүүд

колхознигуудтаа эсэгэ шэнгээр хандадаг, хэндэ юун хэрэгтэйб гэжэ эли тодоор мэдэдэг байгаа...

Минии эжын адаглаһаар, ама хайнтай Ханда хээтэй нэгэшье үхибүүгээ муугаар хэлээгүй хүн аабза. Ямаршые үедэ үри хүүгэдэйнгээ одо заяае үргэжэ ябаһыень нютагай зон мэдэхэ. "Манай Дамби-Нима управляющи болохонь гэжэ ходо хөөрэдэг хэн. Нээрээшье, тэрэнь управляющи болоо. Мүнөө манай Дамби-Нима түрүүлэгшэ болохонь гэжэ эжын баһа хөөрэдэг болоод байна. Нээрээ болохо гэбэ", - гэжэ наһажаал колхознигуудай хөөрэлдэхье би 1964 ондо Эгэтын-Адагай дунда хургуулида ажаллахаа ерэхэдээ дуулаа хэм.

Тэрэ үедэ Дамби-Нима

Рабдан Цыцыктуевичай хэшээлые гүнзэггөөр хадууһыень, мүн өөрөө Хушанарааа хайн хүн байһыень. 1968 ондо дүү басаганайнгаа хүндөөр үбшэлхэдэ, би ойлгоо хэм.

- Бутит-Дарин эжы - Дулаа Цыдыповна Доржиева хэн хада болбол бүхы наһаараа колхоздоо ажаллаһан хүн гэштэ. Басаганайнь үбшэлөөд байхада, одоо туһалангүй яахабиды, - гэжэ Улаан-Үдэ хүртээр асархыемнай хүнгэн мшын үгэһэн юм. Тэрэниинь би мартангүй, хайнаар наһажа ябадаг би, үхибүүдэнь хэлэдэг би.

Дымбрэл Базарович Базаров Ханда Бандеевна Цыремшилова хоёр үндэр наһа эдлэжэ, үри хүүгэдтэй хайханаар үргүүлээ, буянтайханаар хада гэртэ харихан юм даа.

Дамби-Нима Базаровичтаа город ерэжэ түбхиндөөр, хорь гараң жэл болошобо. Цыжы Бадмаева нүхэртээ Рэгземаа басаган Доржо хүбүүн хоёройнгоо хүлые дүрөөд гарыень ганзагада хүргэжэ түбхинүүлээд, мүнөө эзэнэрээ, ашанараа үргэлсэжэ, ами нэгэн хайн хуудар.

Цыжы бидэ хоёр хургуулида, педучилищидэ

“МАЛГАЙГҮЙ МООТГОН ХАРГАНЫН ҮРИ САДАБ...”

А ЖАЛАЙ ВЕТЕРАН, энэ ажэлдэ 70 наһаяа тэмдэглэһэн Дамби-Нима Базарович Дымбрылов уг гарбалаа удхалан, энэ гаршагта бэшгэдэһэн үгэнүүдые намда хэлээ хэн. Тиыхэдээ баһа иигэжэ нэмээ бэлэй:

- Эхынгээ гэхэ гү даа, али нагасанарайнгаа угаар бодонгууд болоно хаб...

Дайнай эхилхын урда жэл хэн. Маарагтын хадануудай хабшалһаа эхилэ абһан Маарагта гол гэштэ харайсатый зэрэн шэнги, харьялма түргэн урадхалтай гол бэлэй. Шэл саарһанай (слюда) хэлтэрхэйнуудые хабшуулан, ялалзаагаараа үхибүүдэй дура татадаг мүлгэрхэн шулууханууд эрьейн элһэн соо, гол ой оёрто дүүрэн байха. "Алтан шулуун! Намда эгээл олон!" - гэдэн, зүпийлдатаран уһанда шунган бидэнэр аяр шарахан элһэн дээрэ игаалдажа хэбтэгшэ бэлэйбди.

Үүдээрээ урагшаа харан жэрлэдэһэн хаалин гүүртын хэдэн гэр элэ татан, Маарагтын зүүнбедэ оршохо. Харин минии гэртэхин Маарагтын баруун бедэ кубай мал харадаг байгаа. Хаалин гүүртын нэгэ зуһалан соо Махууда Дымбрэлтэн гэжэ айл байгаа. Намтай тухай Дарима, намһаа хэдхэн дүү Чимитма гэжэ басагадтайнь Маарагтын эрьедэ аяр шарахан элһээр гэр барижа наададаг байгаабди. Даримын аханар Дамби-Нима, Лубсан-Цэрэн гэгшэд Маарагтын бурьялма түргэн эрьюулгэ соогуур тамархадаа, жараахайнуудые гараараа баригша бэлэй...

Даримын эжы - Ханда хээтэй хда-яхан манайда ерэжэ, минии эжытэй хөөрэлдэхэ.

- Амаргүйхэн басагаая алаһан хүм даа. Томоһон шүрбэһыень мүнөө хадагалжа ябадаг би. Шамдахаруулхадаа, - гэхэдэнь, ямарханаар томоһон шүрбэһэн байгаа хаб даа гэжэ жаа ухаандаа наһаһанаа мартадаггүйб.

- Энэ Дымбрылэй Ханда ехэл ама хайнтай. Хожомоо үхибүүдэнь хайн ябаха гэбэ, - гэжэ эжыдээ минии эжын хөөрөжэ байһые наһадаг би. Үнэхөөрөөшье, бүхы

үхибүүдэнь мундуу ажалша зон болоо. Лубсан-Цэрэн Базарович Дымбрылов гэштэ колхозойнгоо амаргүй бэрхэ адуушан, урдаа ортошогүй ангуушан ябаа. Зэрлиг арьяатан мэтэ, сагаан-эрсэн нүдөөрөө шэртэн дошхоржо байһан эмнигүүдые наһбайһаань адхаад, гэдэргээ нуушатарнь татажархина, ямар баатар шэнги хүбүүн гэштэб гэжэ зон гайхалдагша хэн. Лубсан-Цэрэнэй ан бариһан тухай бүхэли домогууд бии байха...

Дарима колхоздоо түрүү наалишан ябаһанаа, Нархата руу хадамда гаража, үри зоори үдхэжэ, баһал ажалша бэрхэ гүүлэжэ ябаа. Гурбан шиираг хүбүүдтэй. Мүнөө наһанайнгаа амаралтада гаранхай. Чимитма баһал наһаараа ажаллаад, мүнөө Шэтэдэ хүүгэдээрээ ажалууна.

Дымбрэл баабай үсөөн үгэтэй, туранхайлиг бээтэйшье наа, халатай үндэр үбгэн хэн. Ханда хээтэйшье томошог эхэнэр хэн. Үхибүүдэнь барандаа гаһар томо бээтэйнууд. Илангаяа Лубсан-Цэрэн илгарма томо бэлэй.

Бултанайнь аха Дамби-Нима Базарович дайнай эхилхэдэ, хургуулаа орхижо, колхозойнгоо ажалда хам оролсоһон үетэнэй нэгэн.

- Дайн соо манайшни колхоздо хэдэн түрүүлэгшэ нэлгээ юм. Баруун-Үлдэргэһөө Найданов гэжэ хүн ерээ хэн. Нүүдэнь Догнобоо Цыденов Очир Зодбоевич гэжэ хүн ерэжэ, түрүүлэгшээр хүдэлөө, - гэжэ Дамби-Нима Базарович дурдана.

1943 оной намар Эгэтын-Адагай колхоздо Банзарон Рабдан Цыцыктуевич гэжэ шэнэ түрүүлэгшэ аймагһаа эльгээгдэһэн юм.

- Одоо бишни Банзаронтой 1961 он болотор хүдэлөөб даа. Тэрэнэй ойро наһанайнгаа тон ехэ хургуули гараһан хүн гэштэб! - гэжэ Дамби-Нима

Могзон хүргүүлэхэ гэжэ военкомадай газар байбабди. Гэнтэ Нархатын гол үйлсөөр хашабаа шаргада Гомбоев-Улаание хүлэһэн Банзарон табиуулажа ерээд, мориной хатар дунда шахуу шаргаһаа хүрэжэ буугаад, маниие хараншьегүй, сэхэ гэртэ орошобо гэштэб даа. Гомбоев-Улаан - хуу сэн бүүр. Эгэтын-Адагай Нархата хүртээр 70 шахуу модон болохо. Юрэдөө, үрлэхэ гэжэ машинаһаа хурдаар гүйлгэжэ ерээ хэн ха гэжэ мүнөө наһагшаб, - гэжэ ветеран дурдан хөөрлээ. - Военкомтой юун гэжэ хөөрэлдэһэн юм, бүмэдэ. Нэгэ хэдхэн болоод, военком гаража, сэрэгэй ёһоор командалжа, маниие жэрлэгэн зогсоогоод: "Дымбрылов Дамби-Нима, урагшаа гурбан алхам!" - гэбэл даа. Бишье гурбан алхам урагшаа хээдхибэб. Тиыхэдэ сэрэгһээ сүлөөрхэн тухайдам тэрэ соносхобо. Рабдан Цыцыктуевич хашабадаа намайе буулгаад, гэртэмни абааша жархёо хэн. Тиигэжэ бишни дайн соо сэрэгтэ абтангүй үлэшэһэн хүм.

ТИИГЭЭД лэ хүбүүн колхоздоо дахин хүдэлжэ эхилээ. 1947 ондо Онохойн гүрэнэй селекциин хэдэн нарын курса дүүргээд, малай бригадираар томилогдобо.

- Банзарон гэштэ амаргүйхэн шанга, эрилтэ ехэтэй түрүүлэгшэ байгаа. Жэшээнь, хабарай тарилгын үедэ: "Үглөөнэй улаан паранаар анзаһан гү, али борнойн шүдэн таряланай газарта шаагдаад байха ёһотой!" - гэхэл даа. Үглөөдэр Маарагтын гү, али Хангирын гүүртээр ябаха түсэбтэй байһыень мэдээд лэ, урид тэрээгүүрнь гүйлгэжэ, үглөөдэр түрүүлэгшэ ерэхэ, хамаг юумээ эмхи гуримтайгаар байлгалты гэхэш. Баарһад, эхэнэрүүд оролдоол нааб даа. Банзарон ганса шангархаха бэшэ,

Базарович Улаан-Үдэдэ областной партийна хургуулида (хожомын ажахын дунда зиндаагай хүтэлбэрилэгшэдые бэлдэдэг техникум болгодоһон юм) хуража байгаа. Үбэлэй амаралтада ерэхэдэнь уулзаа хэмди. Тиыхэдэ ехэл образноор иигэжэ хоороо агша хэн:

- Юу хэлээ гэштэбши-ээ! Наһан соогоо ехэ ном үзэһэн бэшэ хадаа тиигээ хүнгүб? Хана руу горох шэдэхэдэ, хайшан гэжэ гэдэргээ хүрэлдэгшэб? Хэшээлэй боложо байхада, багшанарай үгэнүүд магнайем үнсэдөөд лэ, гэдэргээ адхаржа байһан горох шэнгээр наһагдаха, тархидаш тогтохо юумэ үгы, буулаади. Дмитрий Сергеевич Кузичев директорнай байгаа. Ябаха болоо гэштэ гүб даа, ном ойлгоногүйб гэжэ директортэ юрэл дуугараа хэм. 2-3 хоноод, партиин обкомой секретарь байһан Даша-Нима Тыжебрович Раднаев дуудаба гэштэб даа. Юун болоо гэштэб гэжэ ехэл мэдүүтэй ошобоб. "Ши юундэ хургуулаа хаяхаа наһааш? - гэжэ ууртайгаар асуубал даа. - Энэ хургуулида шамайе эльгээгшэ гэжэ би анхан хэлэһэн хүм. Ши энэ хургуулаа бү орхи. Хожом гэмшэхэш. Түрүүшээр хүндэ байгаа юм ааб даа. Тиигэһээр дадахаш. Тархим үбдэнэ гэнэ гүш? Газаргуур яба. Гансата ехээр ном бү үзэ" гэхэн заабари үгөөд табиялдаа. Мүнөө досоогоо баяр хүргэгшэб, - гэжэ хөөрөө агша хэн.

Хургуули гэштэ хожом додоггүй гэжэ үнэн ха юм даа. Эдээхэ бүриш эдихэ дуран хүрэхэ гэдэгтэл, ном үзэжэ хураха, дадаха, шуналтай болохо. Дамби-Нима Базарович амжалтатайгаар тэрэ хургуулаа дүүргэжэ бусаад, баһал управляющи болоод байгараа, удангүй колхозой түрүүлэгшээр хунгадажа, 1966 онһоо 1974 он болотой энэ тушаалдаа ажаллаа. Ёёрынгоо багшын - Банзарон

сугтаа хураһан хоёрбди. Рэгземаадань би багшлан байхаб. Мүнөө эхэдэ тон адлихан Арюуна басаганай БУ-гай хари хэлэнэй факультет дүүргэхээс ябахада баярлагшэб. Англи-хитад хэлэнэй таһага хурана. Нэгэтэ ороходом: Арюуна (минии үгэһэн нэр) телефоноор хэнтэйшьеб хитадаар хөөрэлдэжэ байба.

- Нэгэ иимэ хитад басагатай болошонхойди, - гэжэ Цыжы Бадмаевна хүхижэ хэлээ хэн. Хитадай Цицикар хотодо нэгэ жэлэй стажировка гаража ерэлээр, Арюуна хитад хэлээр тордиһогүй болонхой...

Наһанайнгаа амаралтада гаранхайшье наа, Дамби-Нима Базарович минн хуудатгүй олоной хэрэгтэ оролсожо, туһалха сагтань туһалжа ябадаг. Эгэтэдэ дасанай даһан баригдаха, илангаяа Зандаа жуугай шулуун дуган бариха хэрэгтэ Дамби-Нима Базарович дундууса оролсоһон юм. Эндэ тэрэнэй үүргэ сэгнэшгүй ехэ.

- Манай эжы ехэл хонин хүр байгаа. Гэнтэ элдэбхын юура дурдан хөөрэхэ. Урдаа дуунуудые сээжээр хуу мэдэхэ

Сэлгээхэн Эгэтын

хойморто

Сэбэр хайхан дасан лэ. Сэбэр хайхан дасанда Шэл субад эрдэни. Шэл субадын дотороо Шэгшы дундаа пүрбэтэй, Сээжэ дундаа бүрээтэй, Сэсэгһээ мүнхэлэһэн

Зандан жуу,

Сэдьхэлээ нэгэдэн мургэ Сэхэхэн хойтоёо зорюула гэжэ эжымни хаа-яа дуулаһан хэн даа. Зандан жуугай бусаха харанһаа, бүришье сэдьхэ дүүрэн мордохо хэн даа гэжэ наһагшаб, - гэжэ малгайг моотгон харганын үри наһаа бодонгууд угай зээ болоо Дамби-Нима Базарович өөрөө үбгэн аба болоһоншье на уярангаар хөөрөжэ хуугаа хэн. Ц. ДОНДОГОВ

Элбэг МАНЗАРОВ

ЖАМА ЁНО

Аураагүй хүн байхагүй -
Дэлхэйн жама ёнол.
Сэсэггүй нажар байхагүйл -
Сэгээн тэнгэрийн номнол

Дуран - бү унтарга,
Дуран - ходо хүгжэг,
Дурлаашмни хажуудамни
ябаг.

Дураяа - ходо гамнаг.

Зон соо илгарһаар,
Золгоһон гансамни ерэбэл
даа.
Энэбхилхэн шарайгаараа
дүтэлһөөр,
Эндэһээ ябая гээбэл даа.

Амрһан зөөлэн уралшни,

Амгатай гоёор үзэгдэнэ.
Анжарһан мойһон
нюдэншни,
Амарга, тэбэрийш гэнэ.
... Алтамни, аалаар гэнээр,
Амин ниилэжэ шунгана.
Аминдаа хоюулаабди гэнээр,
Алтан дэлхэй мартагдашана.

Зохидхон, һамган, нүхэр,
Зугааша, хүүртэй, хүтэй,

Эхэнэрнүүдэй һананайн
табиса -
Эжы, тэбэи, шабганса.
Эршэ, эрэ, нүхэр,
Эли, эндүү, мундуу,
Буурал сагаан толгойтой
Баабай, үбгэн, таабай.

ХЭЖЭНГЭ

(ДУУН)

Хэжэнгэ замай эхинһээ
Хэжэнгэ дэлгэн бурялан
байн даа,
Эгүүрийн нангин үрээлээ
Элэгжэл зондоо үлгэдэн
байн даа.

ДАБТАЛГА:
Хүжэ мүнгэн сэргэмни,
Хэжэ мүнхэ Хэжэнгэмни.

Эвэрхэ эддин дайдааршни
Эвэрхээр сагууд үнгэржэл
байн даа.

Элинсэг холын эсэгымни
Эмэлтын туруун суурятан

ДАБТАЛГА.
Эхинһээ арюун долгидшни
Эрдэнийн һүлдөөр эршэдэн
байн даа.

Энээхэн түбин һанамни
Эрьесыншни хүсөөр
заяагдан байн даа.

ДАБТАЛГА.
Эдирхэн халуун дурамни
Элдинхэн эрьедэш задаран
байн даа.

Үеһөөл золтой хүүгэдшни
Үрээлш дуураан дуулажал
байн даа.

ДАБТАЛГА.

УНШАГШАДАЙМНАЙ
ТУРШАЛГАНУУДНАА

ЭХЭ ТУХАЙ ДУУН

Зуун эхэ дайдыем
Зухын долгин гоёобо,
Зүрхэнэйм һайхан зугаае
Зугатай эхэм гоёобо.

Зуруун баян дайдыем
Зуруулан Сэлэнгэм
баяжуулба.
Бабайн олон хүбүүды
Баяртай эхэм баяжуулба.

Хойто хүнды дайдыем
Хүндэ хоолоснууд
ялбаруулна.
Хүн болоод ябаһыем
Хүндэтэй эхэм хүшэлбэ.

Уда һайхан дайдыем
Ойн модон хүхэрүүлнэ.

Урагшаа ябаха бэеыем
Ухаатай эхэм хургаба.

Харгын холо гүйлгэхэ -
Хурдан мориной хүшэн юм
лэ.

Һанан зүрхыем хүдэлгэһэн
Һайхан сэдхэлтэй эхэмни,
Наһаһатай сэгсэг ургуулан
Наран хура хоёрни.
Наһанайм жаргал олгуулан
Наадатай, зугатай эхэмни.
Үлээгэй талаар харагдаһан
Үндэр Улаан хадамни.
Үедэм ходо һанагдаһан
Ухаатай сэгсэн эхэмни!

Матвей БОНОЕВ,
Эсэгэ ороноо хамгаалгын
Агуухэ дайнай инвалид.

ЭХЭ ХЭЛЭН

"Эжы" гэдэг нангин үгөөр
Элижэ хэлэндэ орожо,
"Эрхим һайхан" гэдэг үгөөр
Эндүүгүй һайхан замда
хуранабди.

"Эжы" гэдэг үгэмнай -
Эз Бурядаймнай хэлэн.
"Эзэл һайхан" гэдэгнай -
Эдин Бурядай гурим.
Хайратай нютагаймнай
шарай

Хараа алдама уужам,
Хамга түрүүнэй хэлэнһээ
Хадасажа балахын үйлэ.
Хайратай нютагтаа бусаһан
Хамга зон жаргалтай.
Харахан багынгаа хэлые
Хамгаалжа эрхимлэхэ
жаматай.

Соёлма Гармажапова

ҺАНАН ҺУУНАЛБИ

Һайхан дурыш дахин дахин
Һанана, Һанана,
Дуран Һананаб шамаяа.

Шэһэрһэн хүлгүү уралаар
Шэбэнэжэ юушһеб ядалайб.
Баяр, жаргални гартам
шэнги,

Барихын аргагүй, халтирхай
Халуун аминшни хасарыем
жэгнэнги,
Харюутай үгэгүй, халиргай.

ТҮРЭЛ ХЭЛЭН

Түрэл хэлээ гамнаа,
Түрэл хэлээ хүгжөөе,
Баян һайхан хэлээ
Буряад зоноороо
баяжуулаа.

Бардам гоё хэлээ
Баглаа сэгсэгтэл суглуулаа.
Түрэл һайхан хэлээ
Булта шудалхаа эрмэлзэе.

Эрдэмтэ Д.С.Дугаровта

НҮХЭР ЁНООР
НҮХЭРТӨӨ

Буряад арадайнгаа,
Буянта зонойнгоо
Алтан эрдэни -
Аман зохёолой
Агар зандан -
Арадай дуунуудые -
Нангин баялиг
Наһаараа суглуулаат.
Буряад, Эрхүү, Шэтэ -
Бултынь ябажа,
Боти номуудые
Борлуулжа гаргаат.
Шэнжэлгээ тэрээгээр
Шэргэнгүй огто,
Сагаан бөөнэрые
Саашань удхалхаяа
Аляскын наадахи
Аяар Чукотко,
Саха-Яхад,
Саяан, Алтай,
Молор Хальмаг, Монгол
орон -

Хүлөө табяагүй
Хүрһэн танда үгы!
Үндэр, үндэр
Үлэйтэ зиндаанууд
Болор эрдэнидэл
Буурал тархиинтай
Бодото шэмэг -
Булта амаршалай!

Ц. ДОНДОГОЙН шүлэг.

Мира ФЕДОТОВАГАЙ зураг.

Хотын үйлсэдэ хүгжэмшэн уран
зураашан хоёр уулзашаба.
Унихэнэй уулзаагүй эдэ хоёр
нүхэднай һони һорьмойгоо
хэлсэнгээ дутын кафе орожо,
нэжээшые бариха гэлсэбэд.
Ажалай үе һэн тула хүн зон үсөөн,
хоюулханаа шахуу шэлээр,
гэрэлээр яларһан толорһон энэ
эхэ орон эзэлхэйнүүд, ан бун
хөөрэлдэнэд. Тээд тийгһээршые
байтар хөөрэлдэхэшые юумэн
дүүрэнтэхэ тээшээ. Мүн тийхэдэ
досоонь ороһон "морин
һарлагууд" толгой соогурнь
хатаралдажа захалаа ааб даа.
Тиймэһээ гоё һайханай
нугалбаритай хүдэлмэритэй
хоёрнай ажал тухайгаа
хөөрэлдөөгөө захиалба гээшээ.

Уран зураашань эхилбэ:

- Зай, таанар хүгжэмшэд
ийһээр иитэрээ ехэл хүнгэн
ажалтай зон гээшэ хат даа.
Үдэшын нэгэ концерт наада
үгэжэрхөөд лэ дүүрээ. Сүлөөтэй,
үдэр яаж үнэрхэ ааб гэжэл
ябаналта даа. Шишые мүнөө
намтай коньяк даражархөөд,
гэртээ ошожо хэбтэжэ амараад,
ванна, душ абахадаа, үдэшингөө
ажалда үнөөхил сэмсэгэр хүн
ошоод байхаш.

Хүгжэмшэн урдаһаань

һөөргэдэнэ:

- Тээд, хэн шамайе үдэр
һүниэ мэдэхэе болишотороо
шэрэ шонхоодо зууралдадаг
мэргэжэл шэлэ гэнэн юм. Эгээл
шамдал тэрэ, кисти баридаг
малярнуудшые саг соохоноо
хүдэлөөд, амаралтын үдэрнүүдтэ
гэртээ хэбтэнэ ха юм.

- Болишото, бишни шамда адин
залхуу хүн бэшэ ха юмбиб. Бүхы
юумые оорынгөө шадалаар
туйлаха дуратайб. Харин ши
хүнэй гарай хүн гээшэлши даа.
Абаад үзэл даа. Шамайе хүтэлөөд
хүдэлгэхэ оркестрэйтнай

дирижёр байха. Тийхэдэ ши өөрөө
хүгжэм зохёолгоо наадаана бэшэ
ха юм ши, бари даа гэжэ урдаһини
композиторай бэшээд асарһан
хүгжэмэй ното байха.
Тэрэниинь хараад лэ,
контрбасайнгаа дүрбэн утаһан
дээрэ наадыш. Бэлэн юумые
бишье залгихалби.

- Зай, орхил даа. Баахалдайн
эшээн соо түрэнэн аад, үшөө
хүгжэм наадаха һанаатайл. Одоо
орхи. Шини зурагууд бүхэн
соогоо зурадаг эхэнэрнүүдые
бишье, захалаа үйлсын һамгадта
мүнгэ түлэжэ урдаа байлгаад
туршаа һаа, хоёр хүлтэй, хоёр

шэмэглэһэн урин зохидахон сэгсэг
гэл даа. Шини контрбасай
дүрбэн утаһаар худалаарш
наадажа байхадаш, тэрэ олон
инструментнүүдэй хүүеэн соо
хэншые ойлгохогүй. Һүүлдэнь
гансал дирижёрһоо һайса
"гашайд" эдинэ аабзаш. Харин
эхэнэр хүндэшин нэгэл буруу үгэ
гү, али ганса нэгэ буруу харсаар
хараа һаа, дүүрээл даа, бүхы
зохёожо байһан хэрэгшни удаан
саг соо замхаша. Хүгжэмшэн эдэ
үгэнүүдые тодожо абаад:

- Хари гайхадаг байгаалби.
Шиниингээ жэлэй нэгэн гэхээр
һамгадые нэлгэдэгые одоол мүнөө

Гомбо ДАГБАЕВ

АРСАЛДААН

(Шогтой жороо зугаа)

гартай, үшөөшые энэ тэрэ
юумэнүүдтэй эхэнэрэй дүрэ
бүтээжэ болохоб, - гэжэ
хүгжэмшэн өөрынгөө тала
хамгаалба.

- Зай, орхил даа, эхэнэр
хүниэ ойлгохогүй хүгжэмшэнтэй
сагаа баранхаар мастерской
тээшэ галгюулам, - гээд уран
зурааша ябаха тээшээ забдаһан
аад, дахин лаб һуужа:

- Байзал даа, мохоо эрэ, ганса
гэргэнэйнгээ хормойдо
барисалдаһан мунса - гээд
һургаалиа эхилбэ:

Шагналши даа
анхаралтайгаар. Эхэнэр
гээшэшни ямарханшые
хүгжэмһөө, хүгжэмэй
инструментһээ орёо, ямаршые
нимгэхэн болор шэл амһартаһаа
нимгэн, байза, юунтэй үшөө
жэшэжэ, энэ модондо
ойлгуулааар гээшэб? Нэгэ үгөөр
хэлэхэдэ ажабайдалыемнай

ойлгооб. Шишни, оройдоол,
малярай дүү хүбүүн байхынгаа
хажуугаар, ганса буруу үгэ, буруу
хараа хоёр хүн хаюмши даа, -
гэбэ.

Эдэ үгэнүүдые тээсэхэ аргаа
һалаһан уран зурааша шууд
бодоһоор үүдэн тээшэ алхалба.
Үүдэндэ туласа ошоһон хойноо,
эгсэ эрьелдэжэ:

- Кстати, шагналши, я недавно
одну великую вещь закончил. Его
я подарю тебе. Тэрээн дээрэ,
надеюсь, узнаешь свою
единственную весьма красивой
позе. Баяртай! - гэжэ орошолоод
үүдэ хаб-яб хаагаад арилшаба.

Хэдэн сагай үнгэрһэн хойно
тээд хоёр нүхэднай шангаар
энесэдэн, мур мурөө альгадаһан
үнөөхил кафе тээшэ ошонод һэн.
Тэрэ уулзалгань яагаахаб, эблэрээ
гү, али арсалдаагаар дууһаа юм
гү мэдэнэгүйб.

Уян сэбэр хоёршни
Уула хадын үндэр мэтэ.

Һанан шэбшэл хоёршни
Байгал далайн гүнзгы мэтэ.
Бэрхэ шадал хоёршни
Нарьдагай толгойн үндэр мэтэ.

Гарын ганзагада хүрэхэ,
Хүлын дүрөөдэ хүрэг,
Хүхиһэн газартатнай
Хүхы шубуун донгодог.

Нэрлэһэн газартатнай
Наһа сэгсэг ургаг.
Дэлэн ехэтэй үнээдые һааж,
Холбоо эбэртэй хонидые
үдхэжэ.

Ажал дээрээ амжалта туйлажа
Аймаг соогоо суурхаж
ябаарайгты!

Хүнжлөөрөө дүүрэн
үхибүүтэй,
Хүрээгээрээ дүүрэн малтай
бологты!

Арадай аман зохёол суглуулдаг

М.Н. ГЕРГЕНОВЭЙ
суглуулбарһаа.

Аман зохёолой абдарһаа

ҮРЭЭЛНҮҮД

Хара будагтай машинашни
Халтирангүй хабатайгаар ябаг
лэ.

Хабатай, ухаантай бэешни
Хүндэ туһатайгаар хүдэлэг лэ.

Сагаан будагтай машинашни
Саһанда халтирангүй ябаг лэ.
Сарюун сэгсэн бэешни
Совхоздоо туһатайгаар хүдэлэг
лэ.

Хүнһөө үлүүб гэжэ хүжынгүй,
Хүрһэн газар дээрэ
халтирангүй,

Хүдэлмэришэ хүнтэй
хамтаран,
Хэрэгээ һайнаар ябуулыт.

Шамһаа үлүүб гэжэ
шарайшалангүй,
Шанга һалхинда даарангүй,
Арад зоноороо аха дүү болон
Ажалаа эрхимээр ябуулыт.

Эрхэ тумам ехээр
харагдаарайт,
Орохо тумам олошорон
байгаарайт.
Һара бүри зорилгоо хараалжа,
һананһаа юумээ хэжэ
дүүргээрэйт.

Бусаха тумам батаар
харагдаарайт,
Ушарха тумам ургаһанаа
мэдүүлээрэйт.
Үдэр бүри үндэр болооройт.
Үзэһэн юумээ ойлгожо
ябаарайт.

Баабайнгаа шэнги баатар
түрэхэ,
Барихан хэһэнэ дүүргэн
ябаарайт.

Эжыгээ шэнги эрдэмтэй
боложо,
Эрхимээр ажалаа бүтээн
ябаарайт.

Ухаан мэдээн хоёршни
Уһан далайн гүнзгы мэтэ.

ТҮНХЭНЭЙ үзэсхэлэн болохо Аршаан курортдо хэдэн жэлэй саананэгэ доро 500 хүнийе амаруулаха шэнэ "Саяан" санатори ашаглалгада тушаагдаа нэн. Эндэ табан дэхар ехэ байшан, шунгаха бассейн, спортын зал, клуб, библиотекэ, хүүлэй усын оньһон түхээрлэгэ, хэрэгсэлнүүдээр хангагдаһан эмнэлгын кабинетүүд бии юм.

Эхинһээ олон амараашадые утган абадаг байһан аад, хүүлэй үедэ хүшэр сагай тохёолдоходо, амардаг зоной тоо эрид доошолоо. Эгээн олон - 20130 хүн 1990 ондо амарһан байна. Үнгэрһэн 1995 ондо амараашадай тоо 3 мянганһаа үлөөгүй. Гэбшье

энэ зун Аршаан хүрөөд, "Саяан" санаторидо хүдэлдэг мэргэжлэтэй хөөрөлдэхэдэмни, амараашада олоор ерэнэн байшаба.

- "Саяан" санаторидо энэ зунай халаан бүхэндэ 600 хүн амаржа байгаа. Путевкын сэнгэй 3 миллион 100 мянган түхэригтэ байгааһы наань, үнэтэйрхэнгүй, бээ элүүржүүлхэ хүсэлтэй хүнүүд хаа хаанаһаа ерээ бшуу, - гэжэ Аршаан курорттын ахмад бухгалтерай үүргы дүүргэгшэ О. Бадаева хөөрөө нэн.

Эдэ олон зонойе утгажа абаха, таатай зохидоор түбхинүүлжэ, "амтатай халуун хоолоор үдэрэй гурба дахин эдээлүүлхэ гэшээ хүнгэн хэрэг бэшэ даа. Амараашадай байра

байдалай талаар бүхы асуудалнуудые дүй дүршэл ехэтэй сестра-хозяйка Г. Г. Семёнова түрүүтэй олоп хүдэлмэрилэгшэд шиидхэдэг, аятайгаар амархын тула яһала оролдодог.

Эндэ амархаяа ерэнэн зоной олонхын хотын, бүдүүн болон нарин гэдһэнэй, эльгэнэй эддэб үбшэнтэй байдаг дээрһээ хүн бүхэнийн тусхай диетээр хоол баридаг гэшээ аабдаа. Тиимэһээ

ажалдаа 15 жэл хүдэлхэ зуураа, хүсэд мэргэжлэн бэрхэ тогоошон гэжэ магтаалтай болонхой. Тогоошодой ажал үглөөнэй 4 сагһаа эхилдэг. 6 сагһаа диетсестра болон официантнууд ердэг байна. Сэсэгма Буртигарова, Октябрина Тулаева, Лена Сажина, Сэсэгма Самбаева, Любовь Шожоева официантнууд шадмар бэрхээр хүдэлдэг даа. Аятай найханаар

"САЯАН" САНАТОРИДОО УРИНАБДИ!"

дүршэлтэ врач-диетолог П. П. Усольцевой хүтэлбэри, нарин хиналта доро тэдэнэй эдээ хоол бүридүүлэгдэдэг. Диетсестранууд В. И. Шевелева, Е. И. Никитина гэгшэд врач-диетологой зүбшэл заабаринууды наринаар сахижа, стол бүхэнэй меню зохиёдог байна.

Эдээ хоолой зүйлнүүд элбэгээр асаргадана. Овоц болон фруктнууды - Эрхүүһээ, Слюдянкаһаа, харин хү, тоһо, зөөхэй мэтые Түнхэнэй аймагай Жэмһэгэй тоһоной заводһоо асардаг юм. Санаторийн шеф-повар Н. Н. Воат түрүүтэй хэдэн тогоошод эдэ олон амараашадые амтатай эдээгээр хоолуулна. Наталья Николаевна Воат энэ

стол түхээрхэ, аята табатуудаа ханхинуулангүй, блюденүүдые бушуу түргэнөөр нэлэгхэ, амараашадаг налгай зохидоор хандаха гэхэ мэтын эрилтэнууды едэнэр жэншэдгүй дүүргэдэг лэ байна.

- Зунай халуун хаһа үнгэрөө. Намартаа, илангаяа үбэлдөө манай байгааһи онсо өөрсэ шэнжэтэй болодог. Зарим зон үбэлдөө амарха дуратай агша. Тиимэһээ холо, ойрын зоние "Саяан" санаторидо уринабди! Алишье сагта амархаяа ерэхэдэтай, байртайгаар утгахабди" - гэжэ энэ эбтэй, эетэй коллективэйхид "Үнэнэй" ньюрһаа урыалхые захяа нэн.

Т. САМБЯЛОВА.

НАНААНДА ТААРАМА ХЭШЭЭЛНҮҮД

Барыкинай дунда хургуулийн багшанар үхибүүдтэ хандажа, сүлөөтэй сагтаа юу хэхэ, хайшан гээд сагаа үнгэргэхөө нананаб гэжэ асуугаа. Харюунуудынь согсолжо, иимэ дүнгүүды гаргаһан байна. Барыкинай олонхи үхибүүд сүлөөтэй сагтаа спортдо, бэээ хорилгодо анхаралаа хандуулаха зорилготой. Тиимэһээ физкультурын багша Сергей Леонтьевич Калашников хүнгэн атлетикийн, волейболой, баскетболой секцинүүдые эмхидхэбэ.

140 хурагшадай 22 хүн уран найханай кружогуудта ябаха хүсэлөө мэдүүлээ. Тиигэжэ хатарай шэнэ кружок бии болгоод, Елена Владимировна Калашникова хүтэлбэрилнэ.

Гурбадахи жэлээ уран гартанай кружогой хэшээнүүдые Людмила Николаевна Нилкина ябуулна. Эндэ басгад эдээ хоол барижа, оёжо хурана. Түрэлхидэй ханамжаар, эжынэртээ ехэ туһатай болонхой. С. ТЮЛЮКИН.

Урданай дуунай аялга доро үнгын утаһан улыгамаар татагданал.

С. КОЗУЛИНАЙ фото.

ЗАХАГҮЙ ДЭЛХЭЙГЭЭР ЗАЙГААД...

Мүнөө сагта ажалгүйшүүл олошорһоор. Тиимэһээ зунайгаа амаралтада гаража, яагаад сагаа үнгэргэхээ ехэнхи оюутан мэдэнгүй. Хүдөөдэ үлөө наа, бэлэн ааб даа. Бүхэли зунаа үлөө дээрэ үнгэргэхэдэ болохо. Хотодо үлэһэн оюутад яагаад сагаа үнгэргэжэ, хаана хүдэлжэ, өөрынгоо хүлһөөр олоһон мүнгээр гартан барижа гэнэн асуудалда абтана. Түрүүн харахада бэлээр шиидхэгдэхгүй энэ асуудалые оюутайда "Сарма" гэнэн барилгын отрядтай штабай түлөөлэгшэд залуушууд тунхатайгаар шийдхэгшэ шадаа. Жэл бүри штаб 130-аад оюутыдые холын Камчаткын халаа олтирог абаашажа, заһаа буйлуудга газарта ажаллуулдаг. Үшөөр тиыхэдэ зуу гаран оюутад "Улаан-Үдэ - Москва" гэнэн поездын проводнигуудар ажалладаг.

Камчатка ошон "Арго" отрядые ударидагша Сергей Самбилов иигэжэ хөөрэнэ:

- Июлийн 4-дэ Улаан-Үдэһөө поездоор гараа нэмди. Хабаровскаа самарладоор Петропавловский-Камчатский хото нийдэжэ ошообди. Тэндэһээ "Витязь" гэнэн вездеходоор Озерновский госхоз, ажаллаха газартаа хүрөөбди. "Пентагон" гэжэ нэрлэгдэһэн, нёдондо манай оюутайд хүсөөр заһабарилагдаһан хамтын байра, хуулиа эзэн болоһон Буряад ороной оюутыдые утган абаа. "Сэлэнгэ", "Протон", "Фортуна", "Арго", "Эрон" гэнэн 5 отряд боложо хубаарһан бидэнэр ошоһоор ажалаа хэжэ эхилээбди. Жэл бүри заһаан (путина) ондо ондоогоор ердэг. Нёдондо жэл, жониролхэдэ, нерпа заһаан ерээ нэн. Энэ жэл горбуша заһаан олоор ябаа. Хоёр халаанда хубааржа, үдэр нүнигүй хүдэлээбди.

Эндэхи байгааһи өөрын онсо шэнжэтэй. Ой модон гэжэ дүтэ үтэ, хүйтэншэг, хажуудхана Охотско далай. Заһаанда дуратай баабгинууд олон. Манай байхада Паужетка гэжэ газарта байгааһи шэнжэлжэ байһан япон эрхэтэнийе баабгай барижархёо нэн. Сүлөө сагай гарахада футбол, волейбол наадажа, далайн эрьсэр ябажа, телевизор хаража, Ключи гэнэн халуун аршаан дээрэ ошожо, хатар наада хэжэ үнгэргэдэг байгаабди. Оюутад гэшэһэнэй эддэб наада, найндэр, үдэлшэнүүды үнгэргэхэ, зохиоходоо бэрхэ зон ха юм. Ондоо хаана зундаа Шэнэ жэл тэмдэглэхээр бол Оюутайда түр, Мартын 8-най, февралын 23-най найндэрнуу, сурхарбаан үнгэргэгдөө нэн. Мүнгэ зөөри үгыһы наа, эддэб эдэһэн зүйлнүүдые, шалгарһан оюутадта бэлэгүүды үгэдэг байгаабди.

Журамнайшье шангахан байгаа. Оюутайда штаб эмхидхэгдээ, тэндэ отряднуудай ударидагшад, мүн бэшэһы түлөөлэгшэд ороһон байгаа. 130 оюутадһаа бүридэһэн отряднай бүхы дээрээ "Байгал" гэжэ нэрэтай юм. Хэдэн жэлэй туршада тэрэнэй ахалагшаар Алла Григорьевна Малгачева ажаллана. Залуушье наа хүтэлбэрилэгшын үүргэ найн мэдэхэ, хүдэлдэг заводоймнай ноёдые найн таниа, оюутайда ажабайдалда хэрэгтэй хэрэгсэл, зүйлнүүдые саг соонь абажа үгэдэг байгаа. Тэрэнэй, мүн оюутайда "Сарма" отрядтай гол хүтэлбэрилэгшэ Ефим Октябьевич Зандановай хүсөөр Озерновскийн "Посейдон" гэнэн акционернэ бүлэгтэй холбоо барилсаа байгуулагдажа, зундаа 130 оюутан ажалтай боложо, мүнхэ олохо газар хараха, шэнэ нүхэдүүдээр таһисаха аргатай болоһон байна. Энэ жэл Камчатка ошохо дуратайшуул ехэ олон байгаа. Хотын дээдэ хургуулинуудай байшан соо олон тоого суглаанууд үнгэргэгдэһэн байна. Ямар тиимэ шанараар оюутыды шэлээжэ абадаг бэ гэхэдэ, нэн түрүүн юунэй түлөө олохоо ханаһынь, ажалда хэр дуратайнь, бүлэг соо өөрыгөө харуулжа шадаһынь, дуу хатарта дуратайнь, шог зугаатайнь элирүүлэдэг. Медициньшэ шалгалта тон шухала. Үшөөр тиыхэдэ оюутайда өөрын дуратай, уран найханай номернууд концерт дээрэ харуулагдадаг. Одоо тэндэ өөрыгөө хэр зэргэ харуулжа шаданаб, хэр эдэхиһэйгэ гэжэ элирүүлэгдэдэг. Энэ жэл манай отряд тэндэ илажа, хоёр каскеттэй магнитофоноор шагнагдаа нэмди. Тиимэһээ Камчатка олохо эрхээр хүртөөгүй оюутад өөрыгөөл эзмэхэ ёһотой.

Энэ жэлдэ оюутайда барилгын отряд 30 жэлэйнгээ ой тэмдэглэхэнь. Энэ найндэр жэл бүри Камчатка ошон бацроводнигаар ажаллаһан оюутайда Байгал дээрэ ошожо амардаг газарта үнгэргэгдэхэ. Тэндэ оюутайда дунда "гурбадахи ажалай семестр" гэжэ алдаршалан зунайгаа амаралтын үедэ отряд бүхэнэй хэлэн ажалай дүн гаргагдадаг. Шалгарһан отрядууд, оюутад сэнгэй бэлэгүүдээр шагнагдадаг.

Энэ жэлдэ заһаан ехээр олзоборилогдожо, салинай дунда зэргын хэмжээн 8-9 миллион түхэриг болоһон байна. Зарим зон 10-шье гаргаа, багыһые олоһон оюутад байха. Хүн бүхэнэй ямарар ажаллаһанһаа боложо хүлһынь түлөө. "Посейдоной" кассада мүнгэнэй үгыһоо боложо, гэртээ бусаха болзорнай нэгэ бага хойшолуулагдаа. Тиигэбшье уни хүлэсгэдэһэн үдэрнай ерэжэ, түрэл ороноо булта найн бусажа ерээбди. Иигэжэ Серёжын хөөрөө сооһоо оюутайда Камчаткада хэр ябажа ерэхынь мэдээбди.

Захагүй дэлхэйгээр зайгаад
Захамни ганса харлаа бэшэ, харин бүхы наһан соогоо эгээл гоё, халуун үгэнүүдээр ханажа ябаха мартагдашагүй үдэрнүүд, дурсалганууд оюутан бүхэнэй сэдхэл соо үлөө ёһотой.

А. ГЕРГЕНОВ

АЯНШАЛАГШАДАЙ АЮУЛТА ХАРТЫ

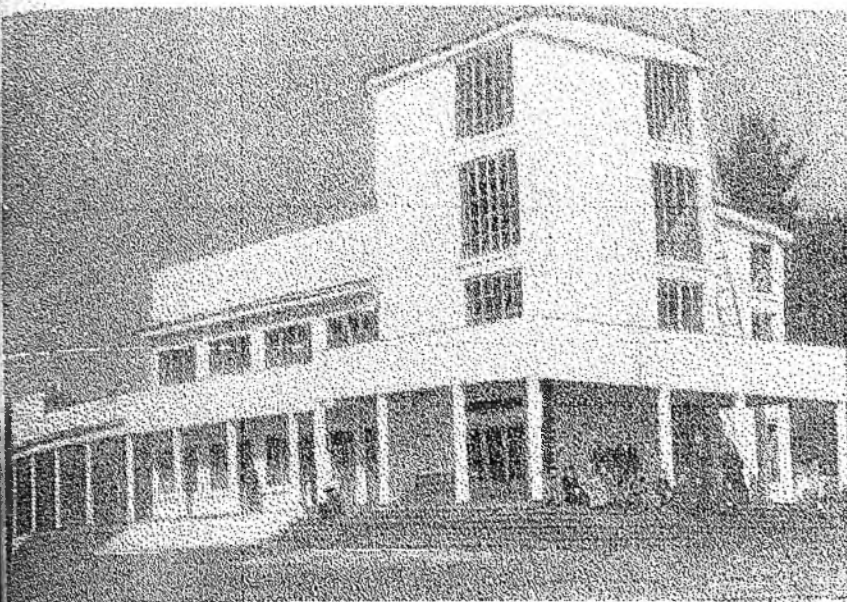
Үдхэн ой тайга соогуур, үндэр хада уулаар аяншалһан зон байгааһиин баян онсо шэнжэлүүды мэдэрдэг гэшээ. Буряад оронийе шэнжэлэн аяншалаг хари гүрэнэй айшад жэл бүри олошорно. Харин тэдэнэй зариманинь манай эндэхи ой тайгаар ябахадаа, ехэ найшаар газар мэдэнгүй, зарим аюулһаа бэээ абаржа шаданагүй. Найхан Хурамхаанай Алла курорттын хажууда аюулта ушар болоо.

Америкын Массачусетс штатай эрхэтэн Ваңда Сендзиммер август барын һуул багаар, ой руу ороһон аад,

бусаагүй. Үдхэн ой соо төөрийжэ, Алла голый эрьсэнь наба зүбиш алхалжа ябатараа, гүнзэгы хонгор газар руу унажа, наба бараа. Хани нүхэринь Дэвид Ласделуу мэргэжэлтэ фотограф юм. Гэр бүлөөрөө һонирхолтой байгааһи буулгахаа Хурамхаанай аймаг ерэхэнь байна. Америкэһээ ерэхэнь аяншалагшадай харгын нимэ урагшагүй, гай тодорхой байһанда халагданаар. Хуули сахилгын зургаанууд энэ улиары гэгтһэн аюул гэжэ тодорхойно.

"Молодёжь Бурятии" һонниһоо абтаа.

Ивалгын дасанай 50 жэлэй ойдо

г э ш ү ү н э э р
хунгагдаа, харин
Том Рабданов
г э г ц

уласхоорондын
секретариатай
гэшүүн болоо хэн.

1970 оной
сентябрийн 27-до
Улаан-Баатарта
духовно дээдэ
хургуули нээлгын
баяр ёһололой
үйлэ хэрэгтэ
Г о м б о е в,
Эрдынеев гэгшэд
хабаадаа. Тэндэ
н у р а х а р
түрүүшын хэдэн
хүбүүд эльгээгдээ.

"Махиянганачеттия" хийдтэ
1000 рупи мүнгэ үргэһэн
байна.

Ивалгын дасанай,
удамаршадай нэрэ хүндын
үргэгдэжэ байһые иимэ ушар
гэршэлнэ. 1958 оной январь
соо бандидо-хамба лама
Шарапов Москва
эмхидхэгдэһэн Совет-
Энэдхэг хани барисаанай
бүлгэмэй гэшүүн-эмхидхэн
байгуулагшаар хунгагдаа.
Бүхы дэлхэй дээрэ эб
найрамдал батажуулгада энэ
бүлгэм ехэ үүргэ дүүргэһэн
түүхэтэй.

Ивалгын дасанай болон
хамба ламанарай, дид-
хамбануудай эб найрамдал

тухай хөөрөө һэн. Онсолбол,
Агваан Доржиев, Аваан-
Нима, Даваа-Самбуу гэгшэд
тухай.

1983 оной май соо ЦДУБ-
ай толгойлогшо бандидо-
хамба лама Жимба-Жамса
Эрдынеев болоо. Энэ хамба
лама баһал уласхоорондын
болон орон түрүнгөө томо
хэмжээ ябуулгануудта
эдэбхитэйгээр хабаадаһан
байна. Ж-Ж. Эрдынеевэй
хүүлээр бандидо-хамба
ламын тушаалда Мүнхэ
Цыбиков, Жамьян Шагдаров
гэгшэд хуугаа. Бандидо-хамба
Ж. Шагдаровай хүүлэ Чой-
Доржи Будаев хамбын
тушаалда хунгагдаа һэн.
Мүнөө хамба ламын
тушаалые Дамба Аюшеев
эзэлнэ.

Ивалгын дасанай түүхын
данса саарһые ирахада, иимэ
байна. 1989 онһоо хойшо
нютаг нютагта дасан дуганаа
хэргээхэ, шэнээр бариха
хүдэлээн эхилжэ, мүнөө үедэ
Буряад орондо 10 гаран дасан
баригдажа, хэргээгдэжэ,
зоной эрилтэ хангана.

Эндэ нэгэлажагалта хэхэ
дуран хүрэнэ. Бурханда
мүргэхэдөө, имагтал мухар
хүзэгөөрөө шүтэхэбэшэ, боди
сэдхэл түрүүлхэ гол удхыень
ойлгохо, ушарыень мэдэхэ
шухала гэжэ ханагдана.
Гэгээн түрэлтэ Далай-
ламашье, үндэр ехэ
римбүүшэнэрсье манда
морилхоодо, бурхан гэһые
сэдхэл соогоо мүнээлүүлжэ,
арбан сагаан буян үйлэдэжэ,
арбан хара нүгэлһөө бээе
айлуулжа ябаха тухай
айлагдахад бэшэ гү? Дасанда
орожо, ёһо тэды мүргөөд,
харамнажа байжа, хэдыхэн
солхообоо үргэһэн болоод лэ,
бушуухан магазин хүрэжэ,
хатуу хараяа гудамхад,
бэлин шэбшэг хэлэжэ,
хүниие хараажа ябабал, хэндэ
хэрэгтэй юм?..

Г. ОЧИРОВА,
Буряад Республикын
гүрэнэй архивай
хүдэлмэрилэгшэ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Дээдэ-
Онгостойдо буддын
шажантанай түрүүшын
хуралай болоһон байшан
(засагай зургаанай тэрэ үеын
дача).

Архивай зурагуугаа
буулгабаринууг.

ТҮҮХЭ ДАНСЫЕНЬ ИРАХАДА...

(Түгэсхэл. Эхинийн
сентябрийн 13-най
дугаарта).

СССР-эй ЦДУБ-ай болон
Ивалгын дасанай

уласхоорондын холбоо
барисан жэл бүри үргэдэжэ

байгаа. Жэшээнь, 1956 ондо
Буддистнуудай 4-дэхи

конференциин Катманду
(Непал) зарлагдахада,

манай делегаци хабаадаа.
Бандидо-хамба лама Еши-

Доржи Шарапов (делегациин
түлбэрилэгшэ), дид-хамба

Ламбал-Доржи Гомбоев
(делегациин гэшүүн),

делегациин секретарь,
комомын түүхын эрдэмэй

доктор болоһон Сэндже
Дылыков гэгшэд тэрэнэй

үргэдэдэ ороно. Непалай
Ман Махандра Вира

тантаяа манай делегацие
хүндэлһэн юм. Гадна

Манай премьер-министр
Манмундхия уряа.

Ноябрийн һүүл багта
Буддистнуудай симпозиумдо

делегацимнай хабаадахаяа
болоо. Тэндэ манайхид Далай-

Ламатай, Панчен-ламатай
тулаһан түүхэтэй. Тэрэл

Улаан дээрэ ЦДУБ-ай шэнэ
хунгагдаа һэн.

1964 ондо манай делегаци
Манмундхия хилын саана

байна. Энэ оной июль-август
хураануудта Эб найрамдалай

үлэ тэмсэдэг хүзэгтэнэй
Буддистнуудай

конференцидэ хабаадахаяа
делегациин бүридэлдэ

Оро, ЦДУБ-ай түрүүлэгшэ,
Бандидо-хамба лама Гомбоев,

түүхын томо эрдэмтэн, СССР-
эй Эрдэмэй академиин Азиин

арадуудай институтай научна
хүдэлмэрилэгшэ С. Д.

Дылыков гэгшэд Япон ошоо.

2. Энэл оной ноябрь-
декабрь нарада Гомбоев,

Дылыков, түүхын эрдэмэй
кандидат Балданжапов,

багша Дугаров гэгшэдхээ
бүридэһэн манай

буддистнуудай делегаци
буддистнуудай бүхэдэлхэйн

аха дүүнэрэй 7-дохи
конференцидэ хабаадаа

(Энэдхэгэй Сарнатха хотго).

Холо, ойрын айлшад
Ивалгын дасанда заатагуй

хүрэдэг байгаадаа. Имагтал
1966 ондо поляк режиссер

Дурман Раневский, олзын
хэрэг эрхилэгшэ, норвег

Мартен, англи дипломадууд,
Москвадахи посольствын I-

дүгээр ба 3-дугаар нарийн
бэлгэгэй дарганар, ноёд Джон

Морган, Мартин Никольсон,
дурна зүгэй асуудал

шэнжэлдэг эрдэмтэн,
француз Франсуаза Овен

болон дүн хамта арбаад хүн
Ивалгын дасанда хүрэхэн

байна. 1970 ондо Эб найрамдалай

түлөө Азиин буддистнуудай
конференциин (АБКМ)

үндэһэн 1970 ондо Улаан-
Баатарта табигдаһан юм. Энэ

хуралдаанда Вьетнамай,
Энэдхэгэй, Малайзийн,

Монголой, Непалай,
Сингапурай, СССР-эй, Шри-

Бурхан багшын
мүндэлһөөр 2500 жэлэй ойн

баярай Энэдхэгтэ болоходо,
мүн манай делегаци

хабаадаһан золтой. 1957 ондо
Коломбо хотодо (Цейлон,

мүнөө Шри-Ланка) Эб
найрамдалай Бүхэдэлхэйн

сессиин хүдэлмэридэ
хабаадажа, тэндэ Зүүн-Урда

Азиин гүрэнэй томо ажал
ябуулагшадтай уулзаһан юм.

Дурдабал, ноёд Найд У Ну,
Джавахарал Неру, Народум

Сианук болон бусад.

1958 оной август нарада
Эб найрамдалай Бүхэдэлхэйн

Соведэй гэшүүн, "Эб
найрамдал бэхжиүүлхэйнэй

түлөө" уласхоорондын
Ленинскэ шангай лауреат,

Эб найрамдалай цейлонско
комитедэй удамарша, томо

буддист Удакандавала
Сарананкара Тхеро гэгшэд

Буряад орондомнай морилһон
гээшэ. Ивалгын дасанда

болоһон уншалгада тэрэ
хабаадаһан юм.

Ивалгын дасанай түүхэдэ
болоһон тоон томо үйлэ

хэрэгүүдэй нэгэн гэхэдэ, 1959
ондо Буддын шажантанай

бүхэдэлхэйн аха дүүнэрэй
уласхоорондын эмхиин

в и ц е - п р е з и д е н т,
Буддистнуудай Непалай

бүлгэмэй президент, ноён
Амритананд бандидо-хамба

дид-хамба хоёрой урыалаар
морилһон юм. Энэ хэрэгтэ

535 мянган түхэриг
гаргашалагдаа.

Коломбо ошоод байхадаа,
бандидо-хамба лама тэндэ

бэхижүүлгын хэмжээ
ябуулгануудта хабаадаһые

булгыень тоолоо болоо хаа,
захадаа хүртэшгүй.

1963 оной март соо
бандидо-хамба лама Еши-

Доржи Шарапов тагаалал
болобо. Шараповай орлогшо

байһан Жамбал-Доржи
Гомбоев бандидо-хамба

ламын тушаалда хунгагдаа.

Ушөө нэгэнхармаар ушар
юун бэгэхэдэ, бандидо-хамба

лама Гомбоевто буддын
шажан шэнжэлгын эрдэмэй

хүндэтэ докторой нэрэ зэргэ
Наландын эрдэм-шэнжэлгын

зургаанда олгогдоһон байна.

Энэ хадаа эртэ урдын
Энэдхэг ороной буддын

шажанай мэдээжэ түб юм.

Энэ ехэ үндэр нэрэ зэргэ
олгоһон ушар хадаа Ази

түбидэ эб найрамдал болон
амгалан байдал хангалда

манай хубитые мэдэрһэн
хэрэг болоно гэжэ Ж-Д.

Гомбоев харюугайнгаа үгэ
соо хэлээ.

1982 ондо август соо
американ эрдэмтэ-тибетолог

Түбдэн-Жигмэд Норбу (14-
дүгээр Далай-ламын аха)

Улаан-Үдэдэ морилһон юм.
Түбдэн-Жигмэд Норбу 1922

оной августын 15-да Хүхэ-
Нуурта (Цинхай провинци)

түрэхэн намтартай. Хүхэ-
Нуурай Гумбум хийдтэ

буддын шажанай эрдэм
шудалаа. Түбэй Түбэдтэ

Брайбун хийдтэ философско
(чойрын) факультеттэ хураа.

Мүнөө үеын Түбэд орон тухай
БИОН-до мэдээсэлхэн юм.

Тиихэдэ буряад ламанар

ЭМШЭДЭЙ АЛДАРТА НАЙНДЭР

Түнхэнэй аймагай
түбэй больница 70

жэлэйнгээ ойн баярые
тэмдэглэбэ. Ойн баяртай

Аларамдуулан эрдэмэй-
практическа конференци

үргэв.

Аймагай соёлой байшан
соо сугарагшадта РАН-ай

Сибирин таһагай
Буряадай Биологиин

институттай түбэд
медицинын таһагые даагша

профессор Сергей
Молоаев, Аршаанай

Беркулезой санаториин
агаад врач Аралжин

Прушенов, арһанай
үбшэнэй—венерологическа

диспансерэй ахамад врач
Светлана Тарнуева гэгшэд

но н и р х о л т о й
мэдээсэлнүүдые хэбэ. Хүршэ

болохо Эрхүүгэй областиин
Слюдянска районой

захиргаанай толгойлогшо
Виктор Сайков Түнхэнэй

аршаан булагуудай эмшэлхы
арга боломжые дүүрэнээр

хэрэглэхэ талаар хоёр
районуудай хамтын ажал,

саашанхи хараа зорилгонууд
дээрэ тогтоһон байна.

ФОМС-ын Түнхэнэй таһагай

директор, медицинын
эрдэмэй кандидат Татьяна

Аюшеева аймагай түбэй
больницада түбэд болон боро

домаргаар элдэб үбшэнүүдые
аша үрэтэйгөөр эмнэдэг

байһан тухай мэдээсээ.
Улаан-Үдын медколледжын

директор, медицинын
эрдэмэй кандидат Ким

Маланов тус конференцие
залан хүтэлөө.

Ойн баярай суглаае
аймагай захиргаанай

толгойлогшо Баир Ускеев
нээбэ. Түбэй больницын

ахамад врач Сергей Ильин

суглаагшадые ойн баяраар
амаршалаа. Больницын

коллективны амаршалхаяа
Эрхүү, Байкальск, Слюдянска,

Улаан-Үдэ хотонуудһаа,
Загарайн, Захааминай,

Прибайкалийн аймагуудһаа
түлөөлэгшэд эрээ. Олон бэлэг

сэлэг барюулагдана һэн.
Арадай Хуралай комитедэй

түрүүлэгшын орлогшо
Владимир Саганов, Элүүрые

хамгаалгын министр байһан
Любовь Мадыева, БСМП-гэй

ахамад врач Фаина Ботоева,
мэдээжэ уран зураашад

Чингис Шенхоров, Баир

Тайсаев гэгшэд
амаршалгын халуун

үгэнүүдые хэлэбэ.

Аймагай эмнэлгын эрхим
эмхи зургаанууд эндэ

тэмдэглэгдээ. Тэдэнэй
тоодо Түнхэнэй, Жэмһэгэй

участково больницанууд,
Таһархайн фельдшерско-

акушерскэ пункт, Хэрэнэй
больницын хирургическа

таһаг нэрлэгдэбэ.

Ойн баярай найндэрэй
түгэсхэлдэ гоё найхан

концерт харуулагдаа.

В. СЫДЕЕВ.

Ивалгын дасанай 50 жэлэй ойдо

ДАРМАА ХАМБЫН ДЭМБЭРЭЛТЭ ЗУЛА

Совет гүрэниие ба компартийн ударидагшанарай тэрэ үедөө нэгэ ехэ алдуу гаргаһанайнь ушар бол, арад зоной үе наһаараа зүрхэндөө наггинаар ханажа, тахижа, хүзэглэжэ ябаһан Бурханай шажание үгы хэжэ, зоной зөөрөөр, бүтээһэн сэгнэшгүй сэнтэй байхан дасан хүрээс хандаргаад, эрдэмтэн ламанарые хаалга, шүүлтээр ябуулжа, үгы хээ бэлэй. Мүн эгээн байн ажалшад, таряашадаа, эрдэмтэд, мэргэжэлтэдэ ангиин дайсад болгожо, түрмэ шорондо хороогоо һэн. Тиигэбэшье арад түмэнэй байхан наһал бодолые огтолон эмдэжэ шадаагүй, хүзэгшэд Бурхандаа мүргэжэл, зальбаржал ябаа.

Шажан мүргэлэй дахинаа хэргээгдэжэ, дэлгэрхэ үедэ тэрэниие эмхидхэхэ, ударидаха хүн түрэдэг. Тиимэ хүн Бурханай заабаряар олдожо, тэрэ үедэ мүнхэдэлгэ гэжэ хэлэгдэдэг. Бурханай заабаряар олдоһон түрүүшын хамбын харгы замые элэрүүлэн тодорхойлод.

Зэдэ - номни эрдэниин шулуунһаа эхилэ абahan, Зэндэмни эрдэниин аршаан булгаар аминлан, Гунзан-Гэдээн үндэр уулын хаяа хормойгоор Гаталан урдаһан Зэдэ мүрэнэй тунгалаг убан Хэдэн голыс сүмэ сохин, харбажа гараһан, Хүхэ сэнхир Маранзата хадгаар амаршалан ерһэн, Баабай Сэлэнгэ абга, ахатаа уулзажа хамтаран, Байгал далайнгаа баатарнуудтай эблэрэн долгитһон, Буян дэлисэтэй баян Зэдын нютаг гэжэ алдаршалан, Баруунгай баруун түгэй шара азаргын сартуулан, Зэдэ нютагай юһэн голый тэг дундахана Зэргэлээ татац даха дүүнэртээ айлнууд хууһан, Доодо-Бургалтайн баруун уулын хаяа хормойгоор, Дабанай-Амын ногоохон наһа сэгсгэтэй голуудаар, Дармаатан хотын хорчод угтанай бүлэг айлнууд, Дунда үеын урда саһаа нааша хуудаг байһан, Дүрбэн хубуудтэй айл дүүрэн баян гэдэг ушарһаа, Дэмбэрэлтэй, буянтай түрһэн хубүүн тэдэнэй нэгэн, Дармаатанай бага хубүүн Лубсан-Нима байһан юм. Лубсан-Нима бол бага наһанһаа Баруун хүрээ - Булагай дасанда хубараг боложо, түбэд номой эхин шатын дэбтэрнүүдые шуудалжа дүүргээд, чойрын хургуулида гүн ухаанай (философин) номуудые гүнзэгы найнаар үзэжэ, арбан жэлэй хургуули дүүргэжэ, гэбшын дамжаа барижа, дунда хургуулин зиндаатай болобо ха. Түбэд номой онһон тайлбарине оршуулжа шадаха болоходоо, өөрынгөө зоригоор эрдэмээ дээшлүүлжэ, дээдын хургуулин номуудые үзэжэ, гэбшын дамжаа барижа, гэбшын (дээдын) эрэмбэтэн болобо.

Саашадаа ухаан бодолоо гүнзэгыруулжэ, улам дээшлүүлхын тула зурхайн шэнжэлэлэй, эм домой ухаанай, философин, хүн амитание гай тодорһоо зайсуулахын ном тарниие шуудалжа, эрдэмэй эди шэдигтэй болоһон байгаа. Мүн түбэд номһоо гадна монгол, ород, энэдхэг номой хэлэнүүдые байн мэдэдэг һэн. Лубсан-Нима габжа бол, эрхимэй байн зурхайша байһан юм. Зурхайнгаа мэргэжэлээр он жэлэй хубилалтые, он жэлэй зурхайн литые, хүнэй наһанай янзые, байн муу хуудалые, гэр бүлын байдалые тон мэргэнээр хэлэдэг байгаа.

Лубсан-Нима ламын эрдэм номой эди шэди дээшлэжэ, эршэдээ хүрээжэ байха үедэнь гүшаад оной химаргаан эхилжэ, тэрэ хамалганда орожо, абтаа бэлэй. Тэрэ үедэ зарим наһатай ламанарые түрмэдэ хуулгажа, залуу ламанарые баалалтын албанай элдэб хүдэлмэридэ гаргажа, хада шулуу малтуулжа, харгы замай заһабари хүүлэдэг байгаа. Лубсан-Нима тэрэ үедэ бэеын тамир байнтай, шамбай шадалтай байһан дээрэһээл албанай ажалда, Хяатга-Зэдын харгын заһабарида гаргагдан байгаа ха. Муу байдалда байжа, хоолойтойор хүндэ хүдэлмэри хэжэ, бэеын тамир муудан дээрэһээ олон хүнүүд үхэжэ хосордог һэн. Лубсан-Нима баһал тиимэ муу байдалда хашагдажа, бэеын тамир хуларжа, хүндөөр үбдэжэ муудахадань, үхэхэн дээрэ тоолоод, тэрэниие харгын хажуутай хонхор жалгада хаяһан байгаа ха.

Тэрэ үедэ Дээдэ-Ториин анишад Хяатга хотодо бараа абаашаад, бусажа ябаха үедөө нэгэниинь мориёо байлгжа, тэргэ тоногоо заһажа байба. Харгын хажуу тээһээ хүнэй ёлохо абяан дуудлаһандаа болоод, ошого харан гэхэдэнь, нэгэ таниха хүн хэбэртэй хэбтэбэ. Бүри дүтэлжэ, нюурыень харахада, Дармаагай Лубсан-Нима байба. Аяншан абажа ябаһан бэлэн сайгаа асаржа, ама уруун хэжэ, ами оруулаад, харанхы боломсоор тэргэ мориндоо абаашажа хэбтүүлээд, даха юумээрээ хушаад, нүхэдһөө таһаржа, нюудагаар гэгтээ абаашажа, халуун бүлээн эдээ хоолоор, эмэй зүйлоор эмнэжэ, аргалажа, бэеын тамирые найжаруулжа, үни удаан байлгжа амаруулаа ха.

Лубсан-Нима ламые абарһан Гомбожаб Сосортаров найхан наһаатай, холын бодолтой, үнэн сэхэ байһан тула хуулин хатуу саг байбашье, ядарһан, тулиһан хүниие абарха гэжэ оролдоһон, буянтай, дэмбэрэлтэй хүн байгаа. Лубсан-Нима бэеынгээ тамирай найжархада, түрэл айдаа үни удаан байжа болохогүй гэжэ мэдээд, Ториин эхинэй Сортогтой гэдэг үндэр уулын хабсагайн хүмэг соо байра гүхээржэ, хатуу хуулиһаа хоргодожо, хэдэн нараар, жэлээр байһан гэдэг. Тэрэ үедэнь Ториин хүнүүд эдээ хоолоор, хубсаһа хунараар хангажа, али хэрэгтэй юумыень асаржа үгэдэг байһан юм. Габжа лама хабсагайн хүмэгтэ байха үедөө монгол номой үлгэр туужануудһаа эхилээд, ород хэлэн дээрэ гараһан Маркс, Ленинэй ботиннуудые дүүргэжэ, уншаһан номуудынь байрадаа бутахаар бэшэ болоод байһан гэдэг.

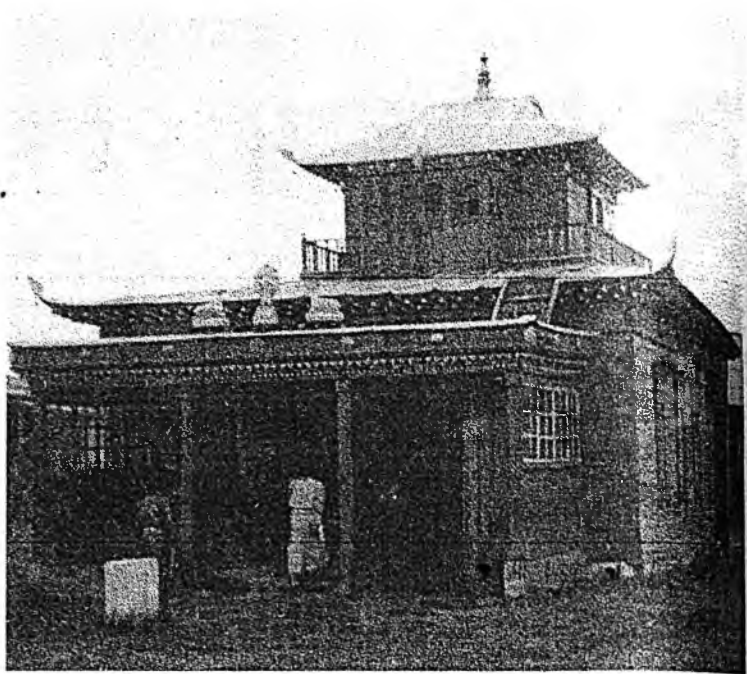
Тиигэжэ байха үедэнь Ториин ангиушад нюудан байрыень

олоод, аймагай милицидэ мэдүүлжэ, милицийн харуушад ламые барижа, засагай газарта абаашажа, асуулта шүүлтыень абаад, Улаан-Үдын түрмэдэ тушаагаа ха. Түрмэдэ хэдэн нара хуугаад, табигдан байха юм.

Дайнай үедэ Лубсан-Нима лама Ивалгын, Оронгын, Сэлэнгын ба бусадшые нютагуудаар ябажа, тулиһан, ядарһан хүнүүдгэ туһа хүргэдэг байгаа. Мүн арад зонһоо сугларһан мүнгые Эсэгын ехэ дайнай туһаламжа болгожо, танкова колонно бүтээхые эльгээгээ. Тиимэ ехэ туһаламжа хэһэнэйнгээ түлөө И. В. Сталинһаа баярай тэмдэг хуудэнь абahan байдаг.

Дайнай хүүлээр Буряад орондо буддын шажание хэргээхэ гэгээн асуудал табигдажа, дасан бии болгожо, эрхилэгшыень олохо гэгээн шухала хэрэг гараһан байгаа. Тиимэ ушар дээрэһээ хуушан ламанарһаа үлэхэн эрдэмтэниие бэдэржэ, Лубсан-Нима габжые шэлэжэ, буддын шажание хэргээжэ, дасан барюулахыень томилобо ха. Лубсан-Нима лама дээдын зургаанһаа тиимэ даабари абажа, арад зоной түлөөлэгшэдэй суглаа хэжэ, зоноор зүбшэбэ. Тиигэжэ Дээдэ-Ивалгын гортиг дээрэ дасан бариха газарай талмай абажа, зоной хүсөөр 1945 ондо нэгэ багахан түрүүшын дуган барюулжа, буддын шажанай мүргэлэй хийд тогтообо. Хожомын Россин Буддын шажанай түб захиргаание бии болгожо, Москва хотодо тэрэнэй таһаг нээгдэбэ.

Тэрэ үедэ Зүблэлтэ гүрэнэй тогтоомжоор Лубсан-Нима Дармаев лама Россин гүрэнэй буддын шажанай бандида хамбаар баталагдажа, шажан мүргэлэй талаар бүхы гүрэндэ мэдээжэ эрхэтэй боложо эхилээ бэлэй. Тэрэһинээ хойшо олон гүрэнэй хаашуулаар, засаг баригшадаар, шажанай эрхилэгшэнээр харилсадаг, хабаадалсадаг дээдын эрэмбэтэн болоо бэлэй. Дармаа хамбын ашатууһаар гүрэн түрэн засагтай шажан мүргэлэй барисаан найжаржа, Энэдхэг, Вьетнам, Лаос, Камбоджо, Япон гэхэ мэтын ороннуудтай эб найрамдалай хани халуун харилсаа холбоотой боложо, айлшаалсадаг болоһон байгаа. Жэһээлбэл, Бирмын премьер-министр У Ну Москва хотодо ерэхэдээ, хамба ламатай уулзалга хээ һэн. Хожомын Энэдхэг гүрэнэй түрүү сайд Джавахарлал Неру, удаань Индира Ганди ерэжэ, Зүблэлтэ гүрэнэй эрхилэгшэнэртэй уулзажа, эб найрамдалай хани барисаатай болоо һэн.

Дармаа хамба гэшэ Буряад орондоо буддын шажание хэргээгээд, Бурханай мүргэлэй ехэ үүдыень нээжэ, Бурхан багшын мүнхэ зула бадараагаа. Дармаа хамбын арба гаран жэл соо байха үедэ дасанай ламанар гэлэн санаарай ариун уялгыс тон зүбөөр барижа ябаһаниинь үнэнтэй. Лама хубарагай журам тон наринаар сахигдажа ябаа, мүн өөрөөшье үндэр соёлой журамыс тон найнаар барижа ябадаг байһан юм. Дармаа хамбын наһанһаа нүгшэхэдэ, дасанай ламанар даша-дайриг үргэжэ хамбын гэгээнтэнэй шарилыс түрһэн нютагтан залажа, Гэдээн уулын үбэртэ томохон субарга бүтээжэ табья бэлэй.

Дармаа хамбын байгуулан буддын шажанай түрүүшын дасанһаа дулдыдажа, Буряад ороной олон нютагуудаар дасан хүрэн баригдажа, Бурхан багшын шажан бүхы Россидэ дэлгэржэ эхилээ. Ивалгын дасанда ехэ Цогчин дасан, Майдарин дуган, Диваажанай дуган, жасын хуралай дуган болоод, ехэ айлшадай заларха зочид буудал гэхэ мэтын ехэ байранууд баригдаа. Дармаа хамбын удаа Ивалгын түб дасанда хуушан ламанарһаа 4 хүн хамбаар хуугаа: 1956-1963 онуудта Еши-Доржо Шаратов (Шарабай хамба), 1963-1979 онуудта Жамбал-Доржо Гомбоев, 1980-1990 онуудта Жимбаа Эрдынеев, 1990-1992 онуудта Мүнхэ Цыбиков.

Тэдэһинээ хойшо залуу ламанар хамбаар хуугагдаад, элдэб шалтагаанаар ойро зуура хуугаад гарадаг болоо.

Ивалгын түб дасанда Ази түбиин гүрэнүүдһээ олон гэгээнтэн залардаг болоо. 14-дхи түрэлэй Далай лама, 13-дхи түрэлэй Бакула римбүүшэ болоод, Японһоо, Вьетнамһаа, Лаосһоо, Монголһоо дээдын ехэ эрэмбэтэн оло дахин айлшаар ерэжэ, хурал мүргэлдэ хабаадалсажа, гахай дүн айлдажа, мүргэлэй уулзалга хэдэг болоо. Ивалгын түб дасанда уншалга найгай гэбшын зиндаагай олон шэрээтэнэр байһан юм. Тэдэһинэйнгэн Дарма-Доди лама үни удаан шэрээтээр хүдэлжэ, хуралан жаяг журамыс залуу ламанарта тажа, 90 гара наһа хүрэжэ, нүгшөө бэлэй.

Ивалгын гол дасанай (цогчин дасанай) архитектурин проектыс зохёожэ, хоёр ехэ дасан барюулан хүн Ойдоо гэдэг Тамчын дасанай (хуушан дасанай) лама түбэд номоор бүхы ламанарые ангиладг байһан юм. Ойдоо лама бол бүхы хуралай уншалгын номыс сээжээр мэдэхэһээ гадна хурал бүхэнэй тахил, балин, зулануудай ёно гуримыс бүри найнаар мэдээг байжа, тахилшанарыс хургадэг байгаа.

Ивалгын дасанай тогтоһоор 50 жэл гүйсэбэ. Энэ табин жэл соо Буряад орондо Бурханай шажан дэлгэрээ гэжэ бүхы замби түбидэ мэдэгдээ.

Бурхан багшын шажанай мүнхэ зула ходоодоо бадаржа байхань болтогой!

Ум маани бадмээ хүн!

А-А. МЕНЖИГИЙН.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Дармаа хамбын үедэ бодхоогдоһон түрүүшын дуган.

Н. БАДМАРИНЧИНОВСЭЙ фото.

БАЙГААЛИЯА ХАМГААЛХА УЯЛГАМНАЙ

Хүүгэдэй болон эдиршүүлэй зохёохы ажалай ордон соо оршон тойронхи байгаалиа хамгаалха асуудалнуудта зориулагдаһан хонирхолтой вист-хүгэ нээгдээ. Тэрэниие республиканска экологическа түб эмхидхээ гэжэ тэмдэглэлтэй.

Үхибүүд болон эдиршүүл оршон тойронхи байгаалида гамтайгаар, эзэн ёһоор хандайл гэжэ урьалһан элдэб янзын тэмэнүүдые гүнзэгыгөөр харуулан зурагууд олон байгаа. "Ой тайгыс хамгаалгаты!", "Шубуунай уурхайнуудыс бү

эбдэгты!" гэхэ мэтын уриа-лозуннууд доро табигдан зурагууд абаһаар анхал хандуулаха юм. Үхибүүгээ энхэргэнээр тэбэрээд байһан урин зулгыс эхэ... Үхибүүнэйнь гарта ногоон наһа намаа... Байгаалин таһаршагүй хубинь байһемнай энэ зураг гэршэлэн харуула.

Ганса городой бэшэ, мүн хүдөөгэй эдир экологуудай бүтээлнүүд выставкэдэ олоор табигдан байна.

Н. ЗЕЛЬБСТ.

Эмхидхэн байгуулагшад - Буряад Республикын Президент, Арадай Хурал болон Правительство

Редактор А. Л. АНГАРХАЕВ.

РЕДАКЦИОННО-КОЛЛЕКТИВ: С. Д. РИНЧИНОВ (редакторай орлогшын), Б. М. Ж. ЖИГЖИТОВ (харюусалгата секретарь), Р. Б. ГАРМАЕВ (Буряад Республикын Президенттын ба Правительствын аппарат), Д. Д. СУНДАРОН (Буряад Республикын Арадай Хурал, таһагуудыс даагшад: Г. Х. ДАНШЕЕВА, Ц. Ц. ДОНДОГОВ, С. Д. ОЧИРОВ, Т. В. САМБЯЛОВА, В. И. ЛИНТАЕВ (хэлбэлдэй директор).

Манай адрес:

670000, Улаан-Үдэ, Каландаришвилиин үйлсэ, 23, "Буряад үнэн" газетын редакци.

Газетэ хэблэлэй 2 хуудан хэмжээтэй. Индекс 50901. Хэлэг 4317. Хэблэлдэ тушаагдан саг 17.00.

"Республиканска типография" гэгээн АО-до газетэ хэблэгдэ. Директорайн телефон: 2-40-45. Б-0079-дхи номертойоор бүридхэлдэ абтанхай. Заказ № 7848

Редакциин телефонууд: редакторай - 2-50-96, приёмнын - 2-54-54, редакторай орлогшын - 2-68-08, харюусалгата секретарин - 2-50-52, секретарида - 2-62-62, таһагуудыс нийтлэл-политическ - 2-55-97 (даагшан), 2-61-35, 2-56-23, социально-экономическа - 2-64-36 (даагшан), 2-63-86, 2-61-35, 2-67-81, соёлой, эрдэмэй болон хургуулинуудай - 2-60-21, (даагшан), 2-57-63, олонингын хүдэлмэрин ба мэдээсэлэй - 2-54-93, (даагшан), 2-34-05, 2-69-58; оршуулгын - 2-67-81; корректорнүүдэй - 2-33-61, компьютерна түбэй - 2-66-76. Манай корреспондентнүүд: Агшистка - 3-42-19; Закаменскда - 30-61.

"Бурятия" хэблэлэй телефонууд: директор - 2-49-94, бүхгалтери - 2-23-67, вахта - 2-35-95.